

MAANDBLAD VAN DE DIENST HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT

Militair oefenterrein? Lees blz. 4/5

EGO

MAANDBLAD VAN DE
DIENST HUMANISTISCHE
GEESTELIJKE VERZORGING
IN DE KRIJGSMACHT

nr. 1 – januari 1981
20e jaargang

Abonnementsprijs f 12,- per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te
Driebergen.
Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Wim Heij (voorzitter),
Jacques van den Blink (sekretaris),
Frank Spoelstra (eindredakteur),
Hans Schonk, Joost de Vries.

Adres red. en admin.:

Bureau hoofdraadsman
Coornherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen. Tel. 03438-12878.

Vaste medewerkers:

Seine van de Belt, Bert Brounts,
Anton Constandse, Sietse van der
Hoek, Erik van der Hoeven, Jan
Kooijman, Willy Lohmann, Frits
Maas, Leo van Opzeeland, Rien
Robijns, Jan Stoof, Jeroen de Valk,
Frans Wermer, Hans van Wissen.

Vormgeving:

Joop van Rossum/Frank Spoelstra

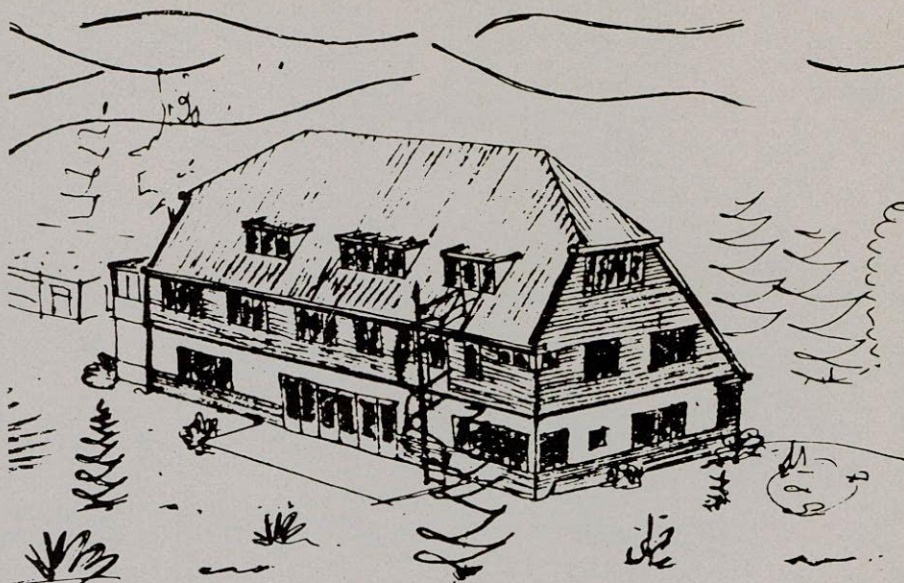
Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Inhoud

Een nieuw jaar en nog meer	2
Lezers schrijven / Vaste prik	3
Lauwersmeer oefenterrein of niet?	4/5
Strips en tekeningen	6/7
Raadsliden op de barricaden?(2)	8/9
Polen: een apart volk	10/11
One trick pony / Filmnieuws	12/13
Het dynamische slagveld	14/16
De komiek	17
Terugblik op het platen- jaar '80	18/19
Paul Delvaux	20/21
Boeken/bladen/brochures	22
EGO-puzzle	23

Een nieuw jaar en nog meer

1981, een nieuw jaar. En het begin van een nieuwe jaargang van EGO. Al
weer de twintigste trouwens!

Ook een „nieuw gezicht” van EGO op de voorpagina. Althans, de haar-
dracht is veranderd om zo te zeggen, want het gezicht eronder zal weer elke
maand worden getekend door Willy Lohmann.

Vernieuwingen ook in de redactie, in het vorige nummer was er al sprake
van. Daar werd op blz. 3 toelichting gegeven op het vertrek van Rob Bui-
tenweg, Arjen Struyk en redactievoorzitter Joos Sinke, de komst van Joost
de Vries en de overdracht van het voorzitterschap aan Wim Heij. Nu kan
daarbij de toetreding worden gemeld van vormingswerker Jacques van den
Blink (wiens naam in 't decembernummer fout werd gespeld, waarvoor ex-
cuses), die tevens het secretariaat van de redactie zal gaan overnemen van
Frank Spoelstra.

Laatstgenoemde blijft wel eindredakteur en vormgever van EGO, al verwis-
selde hij inmiddels zijn functie van stafrondsman voor die van directeur van
het Coornherthuis. Tot nu toe was de hoofdraadsman tegelijk directeur van
het vormingscentrum, maar met een uitbreiding van werkzaamheden en
een nieuw Coornherthuis in het zicht was die combinatie niet langer wense-
lijk.

Over die nieuwe accommodatie schreven we al eerder. Eind november '80
werd met de – vooral interne – verbouwing begonnen, die hopelijk in de
zomer van dit jaar voltooid zal zijn. Uiterlijk zal dit voormalige kleuterhuis
aan de oostkant van Zeist er grotendeels blijven uitzien, zoals hier boven en
onder is afgebeeld.

Redactie

EGO: binnenste buiten

lezers schrijven

Zwolle, 31-10-'80

Geachte redactie.

Tijdens mijn diensttijd bij de Koninklijke Marechaussee heb ik Uw zeer lezenswaardige maandblad „EGO” mogen ontvangen, en dat nog wel kosteloos. Ik heb met veel genoegen en belangstelling de gevarieerde inhoud gelezen, vooral op de (bij mijn onderdeel gelukkig schaarse) momenten van „nietsdoen en toch dienst”, wat niet wil zeggen dat ik het buiten de diensttijd niet las.

„Ego” was een onderdeel van de g.v., dat ook veel heeft bijgedragen aan mijn meningsvorming op verscheidene terreinen, vooral op gebieden van (kern-)wapens, oorlog en vrede. Alles bij elkaar was het een van de (vele) factoren, die hebben gemaakt dat ik een bijzonder prettige en leerzame diensttijd heb gehad.

Sommige dingen uit dienst mis ik enigszins, nu weer in de „burgermaatschappij” (1 september zwaaide ik af) en „Ego” is daar één van. Daarom wil ik het vriendelijk verzoek tot U richten om een abonnement (met liefst ook het september 1980-nummer, als dat er nog is).

Mijn complimenten voor de kwaliteit van „Ego” besluiten dit schrijven, evenals mijn in vooruit hartelijke dankzegging. Inmiddels verblijf ik, met vriendelijke groeten.

Hoogachtend

Fred Soer
Mimosastraat 91
8013 SG ZWOLLE

DOE ALS FRED, WORD ABONNEE

Een humanist zal in zijn denken
veel aandacht steeds aan and'ren schenken
Alleen als hij zijn EGO mist,
dan wordt ook hij een EGO-ist.

Wie zich nu abonneert, krijgt – zo lang de voorraad strekt – onze jaarboekjes van de laatste drie jaren als welkomstgeschenk. Doe als die vele anderen en stort f 12,- op postgiro 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen, onder vermelding van „nieuwe abonnee”

Al vast welkom in onze groeiende vaste lezerskring!

EGO OOK NA JE DIENSTTIJD

vaste prik

EGO: kenschets

de meeste brandhaarden stoken olie

in dienst moeten buitenbeentjes op hun tellen passen

welvaart: afvalrace

diskussiëren: verder gaan waar je zelf bent gebleven

GV: OH-erlebnis

militair doel: stortplaats

ontwikkelingshulp: stoot onder de gordel

soldaat: doorlopend gevaar

VVDM: maat schappelijk

een aantal informatiedeskundigen is de draad kwijt

pappie van wie stammen de apen dan weer af

onvrede: het hoogst haalbare

ook in de dienst is de mens de maat

kapitalisme: tot elke prijs

abortusdebat: glijvlucht

je gram halen: wachten tot je een ons weegt

onbekende soldaat: nameloos gelukkig

kruisraket: gloed nieuw

EGO: leesteken

uniform: gespreksstof

Lauwersmeer oefenterrein of niet?

Wanneer we het ministerie van Defensie moeten geloven zullen de gevolgen van de vanaf 1985 geplande militaire oefeningen in de Lauwersmeer, waar dag in dag uit oorlogssituaties zullen worden nagebootst met veel tankgeraas en kanongebulder, voor dit unieke natuurgebied tussen Groningen en Friesland „heus niet zó schrikbarend zijn”.

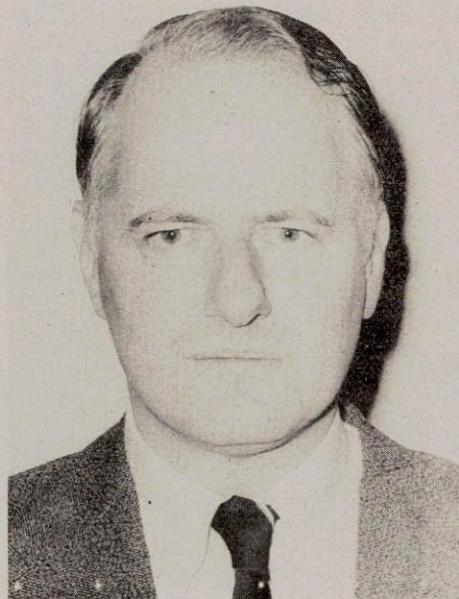
Een van de geplande oefenterreinen, de Marnewaard, zal weliswaar veranderen van een gebied met gorsen, slengen, zandplaten en sluffers met een zeer gevarieerde flora en fauna in een terrein, dat moet worden opgehoogd, geëgaliseerd, gedraineerd en gedempt om rondwegen voor tanks, een schietbaan voor boordwapens en mitrailleurs en drie pelotonsgevechtsbanen mogelijk te maken, waar op bepaalde plaatsen een herrie tot 85 decibel wordt gemaakt. Maar Defensie stelt in een folder aan de omwonenden kalmpjes: „Op het natuurlijk milieu heeft dat nauwelijks effect. Eerder zelfs een positief. Het verminderen van menselijke bewegingen in zo'n gebied (bedoeld wordt van natuurliefhebbers en recreanten, RR) werkt sterk ten gunste van het natuurlijk milieu.”

Heilloze plannen

Maar dat geloven maar weinigen meer. En niet alleen actie- en milieugroepen, maar ook de ambtelijke diensten, die in opdracht van Defensie de biologische consequenties onderzochten, komen tot andere conclusies. „De betekenis van het gebied voor zowel broed- als trekvogels zal in de voorgenomen oefenterreinen door hun gebruik als zodanig in zeer grote mate geschaad worden,” aldus bijvoorbeeld het Rijksinstituut voor Natuurbeheer. En de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (RIJP) bij monde van directeur dr. Tj. Reitsma: „Dat natuurwaarden niet zullen worden aangetast is een fabel. Een samengaan van beide bestemmingen is onmogelijk.” Talloze rapportages bereiken Defensie de laatste tijd, waarin het heilloze van de plannen werd onderstreept. Volgens de RIJP zijn de oefeningen niet alleen voor de natuur schadelijk, maar voldoet het terrein zelfs helemaal niet aan de wensen van Defensie. Dit ministerie blijft evenwel hardnekkig doordouwen onder het motto: „we moeten toch ergens oefenen.”

Provinciale Staten tegen

Van het unieke vogelreservaat van 9000 hectare, dat na inpoldering van de Lauwerszee ontstond, is ongeveer 2500 hectare in de Marne- en Kollumerwaard bestemd voor militair oefenterrein. Sinds 1966, toen Defensie voor het eerst met de plannen daarvoor op de proppen kwam, heeft de Tweede Kamer zich er tot drie keer toe voor uitgesproken, dat Defensie mag beginnen met de aanleg. De enige officiële dwarsliggers waren tot nu toe de Provinciale Staten van Groningen, die geen defensie in

Staatssecretaris dr. W. F. van Eekelen

de Lauwersmeer wilden. Maar na een „aanwijzing” uit Den Haag moesten zij de strijd staken, wat ze overigens niet deden: Groningen daagde de Staat der Nederlanden voor de rechter. Hoe die uitspraak is uitgevallen weten we echter op het moment dat we dit schrijven niet. De strijd om de Lauwersmeer bereikte de afgelopen maanden overigens wel weer een hoogtepunt. Actiegroepen gingen er met verheugde inzet tegenaan en Groningse kunstenaars bivakkeerden in november een maand lang in en rond het Kamergebouw in Den Haag in een laatste poging de parlementariërs af te houden van „rampzalige beslissingen.”

Daartussendoor schreef staatssecretaris dr. W. F. van Eekelen van Defensie een geruststellende brief naar de Tweede Kamer. Wat hem betreft

stond er niets meer in de weg om met militaire activiteiten in de Marnewaard te beginnen. Hoewel enkele onderzoeken nog niet waren afgerond, vormde volgens hem „het ontbreken van de resultaten hiervan geen belemmering voor de uitvoering van de inrichtingswerken.” Hij had bovendien zo langzamerhand wel zoveel gegevens op tafel, zo liet hij doorschemeren, dat dit deel van de Lauwersmeer rustig rijp kon worden gemaakt voor de militairen. „Maar,” zo zei toen bijvoorbeeld de werkgroep Lauwersmeer in Groningen, „de staatssecretaris liegt. Hij goochelt met cijfers, geeft verkeerde informatie, verdoezelt feiten en slaat adviezen van experts in de wind.”

Goochelen met cijfers...

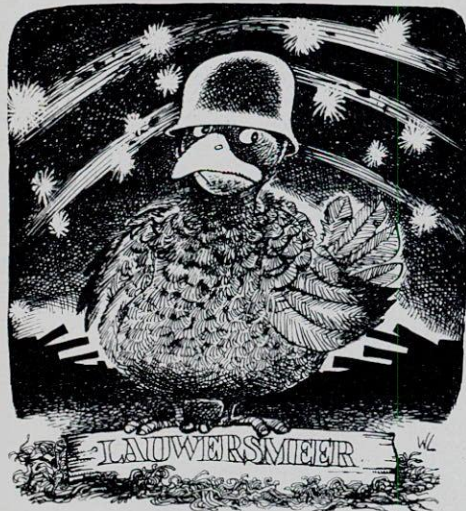
Welnu, wat bijvoorbeeld al wél afgerond was was „het bodemkundig onderzoek van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders.” En met dat advies zat het wel snor voor Defensie, zo constateerde Van Eekelen tevreden. Uit dat onderzoek bleek immers volgens hem: ruim veertig percent van het totale oefenterrein is „nu reeds, zonder dat enige maatregel tot grondverbetering hoeft te worden getroffen, geschikt voor het berijden van voertuigen.” Ongeveer dertig percent, zo vervolgde hij, „behoeft een lichte grondverbetering, maar is daarmee ook geschikt.” Bijna tien procent van het terrein „heeft een intensievere grondbewerking nodig, maar is dan ook geschikt”, terwijl slechts twintig procent van het gebied „een bodemstructuur heeft die niet voor het berijden met voertuigen geschikt is.” Ervan uitgaande dat de Marnewaard 1500 hectare omvat concludeerde hij blij: „Ruim 80 percent van het terrein (1220 hectare) is dus geschikt voor vrij terreingebruik door voertuigen.” Een opmerkelijke conclusie, zoals we zullen zien.

Door het getal van 1220 hectare te noemen voldeed de staatssecretaris ruimschoots aan de norm van Defensie om een Compagnie Oefenterrein in te richten. In het in 1977 door het ministerie uitgegeven „Memorandum betreffende het militaire project Lauwersmeer” lezen we immers letterlijk: „Minimaal moet een begaanbare oppervlakte beschikbaar zijn van 1000 hectare.” En – als tweede voorwaarde: „Het terrein moet een zodanige afmeting hebben dat ontplooiing mogelijk is. Er dient ruimte te zijn om te kunnen manoeuvreren.”

Maar het onderzoek van de Rijksdienst IJsselmeerpolders, op grond waarvan Van Eekelen tot zijn conclusies kwam, ziet er evenwel heel anders uit dan hij ons doet geloven. De Rijksdienst rapporteert hem namelijk in een 17 pagina's lange notitie: „46 procent (485 hectare) is geschikt voor het berijden van het oefenterrein, 33 procent (345 hectare) is „matig tot weinig geschikt” en 21 procent (225 hectare) is „ongeschikt voor het berijden van rupsvoertuigen.” Onder verantwoordelijkheid van ir. R. J. de Gloppe van deze dienst werd dat onderzoek in januari van dit jaar afgesloten.

... en met onderzoekpercentages

Het treffende is dat de Marnewaard ruwweg wel 1500 hectare omvat, maar dat daarvan volgens de Rijksdienst niet meer dan 1055 hectare serieus in beschouwing kan worden genomen: de rest van het gebied bestaat uit balgen, slenken en oude waterlopen, waar men helemaal niets kan doen. Op grond daarvan liet de Rijksdienst aan Defensie weten dat op bijna 80 procent, zijnde in haar visie, slechts 820 hectare, geoefend kon worden, veel te weinig voor de minimumeisen van Defensie. Daarom begon Van Eekelen te schipperen: hij gebruikte de percentages van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders wel, maar paste die toe op te grote stukken terrein om zodoende een voor Defensie positief beeld te kunnen schetsen. Bovendien interpreteerde hij de bevindingen van de experts van de Rijksdienst ook nogal ruim, toen hij het volgens hen „matig tot weinig geschikte” ter-

reingedeelte in zijn brief „na een lichte grondwerking geschikt” noemde.

Ook op andere punten is de staatssecretaris wel erg losjes in zijn interpretatie van de conclusies van de deskundigen. Bijvoorbeeld ten aanzien van de waterhuishouding in het gebied. Er moeten wat waterbeheersingsmaatregelen worden genomen, meent hij, maar: „Onder meer door aanleg van een drainagestelsel kan

Demonstratie in Lauwersoog tegen de plannen voor het Lauwersmeergebied

worden gegarandeerd dat alle daarvoor in aanmerking komende terreingedeelten doorlopend goed berijdbaar zullen zijn”. Dr. Reitsma, directeur van de RIJP, had daarover evenwel al eerder, op een lezing in Leeuwarden, heel wat pessimistischer geluiden laten horen. En al evenzeer lopen de interpretaties uiteen over de effecten van de vochttekorten in de grond, vooral ook op wat langere termijn. Gemakshalve rept Van Eekelen over een aantal van deze zaken maar niet in zijn brief aan de Kamer.

Doordrukken ondanks alles?

De staatssecretaris lijkt immers maar één doelstelling te hebben: koste wat het kost de al zo lang klagende militairen nu eindelijk eens aan een oefenterrein helpen, nadat al zoveel mogelijkheden in Nederland na acties en bezwaren verworpen moesten worden. Dat is de reden waarom hij zo hardnekkig verder werkt aan het oefenterrein in de Lauwersmeer, ook al is dat volgens zijn adviseurs te klein, ontstaan er moeilijkheden met de berijdbaarheid, wordt er enorme schade aan de natuur aangebracht en kan men niet plooibaar manoeuvreren.

Staat er eigenlijk verder helemaal niets tegenover? Welzeker, zo schrijft Defensie in een voorlichtingsfolder, er zal werkgelegenheid ontstaan voor niet minder dan 50 mensen voor onderhoud en administratie, „inbegrepen tien beroepsmilitairen die zich daar met hun gezin komen vestigen.” Gevreesd wordt echter dat aan de andere kant enkele tientallen Zoutkampse vissers weer brodeloos worden. Zij kunnen niet meer door hun vaargeul naar zee, omdat de kogels hen dan om de oren zouden vliegen. Maar Defensie heeft een nieuwe geul voor hen gepland onder Schiermonnikoog. Het droeve is alleen nog dat die geul voortdurend dicht zal slibben, zodat constant baggeren nodig zal zijn. De staatssecretaris onder-

vangt dit bezwaar echter voorlopig door erop te wijzen, dat „het rapport over het eco-effect van de verlegging van de vaargeul bij Schiermonnikoog nog niet is afgerond”. Maar, zo voegt hij er er monter aan toe, „dat is geen belemmering voor de uitvoering van de inrichtingswerkzaamheden.”

Inrichtingswerk begonnen

Eind mei van dit jaar nam de Tweede Kamer een motie aan van o.a. het CDA-kamerlid Couprie, waarin werd gesteld dat de regering toch minstens moest wachten met het uitvoeren van werkzaamheden in de Marnewaard tot alle gegevens op tafel lagen. „Uiteraard,” zo sprak Van Eekelen toen, „zullen wij geen specifieke militaire inrichtingswerkzaamheden ontplooiën”.

In zijn brief deelt hij nu de Kamer mee, dat wat hem betreft begonnen kan worden. Toen wij ons evenwel onlangs in het omstreden terrein ophielden, zagen wij al krachtig draglines heen en weer schuiven, brede pijpen waren opgestapeld, hele stukken natuurgebied werden omgeschoffeld en brede wegen werden bouwrijp gemaakt.

Wat nu? Werd dit alles gedaan om de vogels van dienst te kunnen zijn door hen gebaande wegen aan te bieden? Neen. Van Eekelen is gewoon al begonnen. „Algemene werkzaamheden,” stelt hij ons overigens gerust. „Slechts een deel-bestek.”

Rien Robijns

pappie heb jij dat geweten

Strips en tekeningen

Voor de liefhebbers van maatschappij-kritisch tekenwerk verschenen er de laatste maanden van het jaar 1980 een handvol boeken met uitstekend tekenwerk. Het betreft stripwerk van Claire Bretécher, Willem, Peter van Straaten en Jaap Vegter aangevuld met de eerste verzamelbundel politieke tekeningen van de al jaren (o.a. in het soldatenblad Twintig) actieve Kees Willemen.

Vader en zoon

Van de bekende strip „Vader en Zoon” verscheen alweer de tiende bundel. Titel van dit lustrumboek: „Dubbeldik en Kamerbreed”. Peter van Straaten is illustrator van Het Parool en politiek tekenaar van Vrij Nederland. Ongeveer 14 jaar geleden startte hij in Het Parool met zijn stripverhaal Vader en Zoon, dat het generatieconflict in korte, levendige schetsjes terugbrengt tot zijn ware proporties. Het zijn de belevenissen van een reaktionaire vijftiger en zijn eeuwig studerende, linkse zoon Hans, die dagelijks kift over de dingen van alledag, bijv. gelukkig zijn, doemdenken, ik-tijdperk, VVD, 2e kamer, premier Van Agt. De strip lijkt het, zelfs na zoveel jaren, nog steeds uitstekend te doen, getuige het feit dat Peter van Straaten er nog steeds mee doorgaat. En terecht!

Geniet nou 'es

Al jaren verschijnen ook van Jaap Vegter strips in uiteenlopende tijdschriften (o.a. Sekstant en de wekelijkse kleurenbijlage van Vrij Nederland). Zijn werk verscheen tot nog toe in vier bundels t.w.: „Niet doen, kleine man”, „Verzameld en gebundeld”, „Zei d'r iemand iets” en „Jeroen”. Nu is daar zijn vijfde bundel „Geniet nou'es” bijgekomen. Zijn strips geven een beeld van z'n tijd. Het zijn stuk voor stuk beangstigend cynische en ontmoedigend pessimistische strips. Toch gloort er af en toe nog een straaltje hoop, want uiteindelijk heeft geen mens een hart als een moordkuil. Zijn bundel heeft veel weg van een familiealbum. Zo'n beetje alle zaken uit de kleine en grote politiek passeren de revue: de alternatieve tuin, vakantie, buurttactiek, verkiezingen, prinsjesdag, AVRO's Televisier, Tros-Aktua, Luns, Van Agt en Afghanistan.

Over Jaap Vegter is vrij weinig bekend en het blijft gissen wat voor persoon er nu eigenlijk achter deze tekenaar schuil gaat. Op de achterkant van deze bundel staat, bij een man die een kaart uit een kaartenbak haalt, „Vegter? hoe spel je dat?” Waarmee nog eens beklemtoond wordt dat je helemaal op z'n strips

bent aangewezen. Die zijn er overigens goed genoeg voor.

De gefrustreerden

Met als titel „De gefrustreerden 4” verscheen een nieuw stripboek van de Franse cartooniste Claire Bretécher in het Nederlands.

Geruime tijd was ze de trots van de feministische beweging. Maar dat is ze al lang niet meer. Ze is te individualistisch om haar scherpe pen in dienst te stellen van welk -isme ook maar.

In deze bundel neemt ze zelfs, meer dan ooit, allerlei karikaturale ontwikkelingen van het feminisme scherp op de hak.

Ze vaart behoorlijk hard uit en het schijnt dat ze in Frankrijk door de radicale vrouwenbeweging ook weer even hard wordt uitgekotst.

Haar waarnemingen zijn scherp en dat geldt bepaald niet alleen t.a.v. radicale feministen.

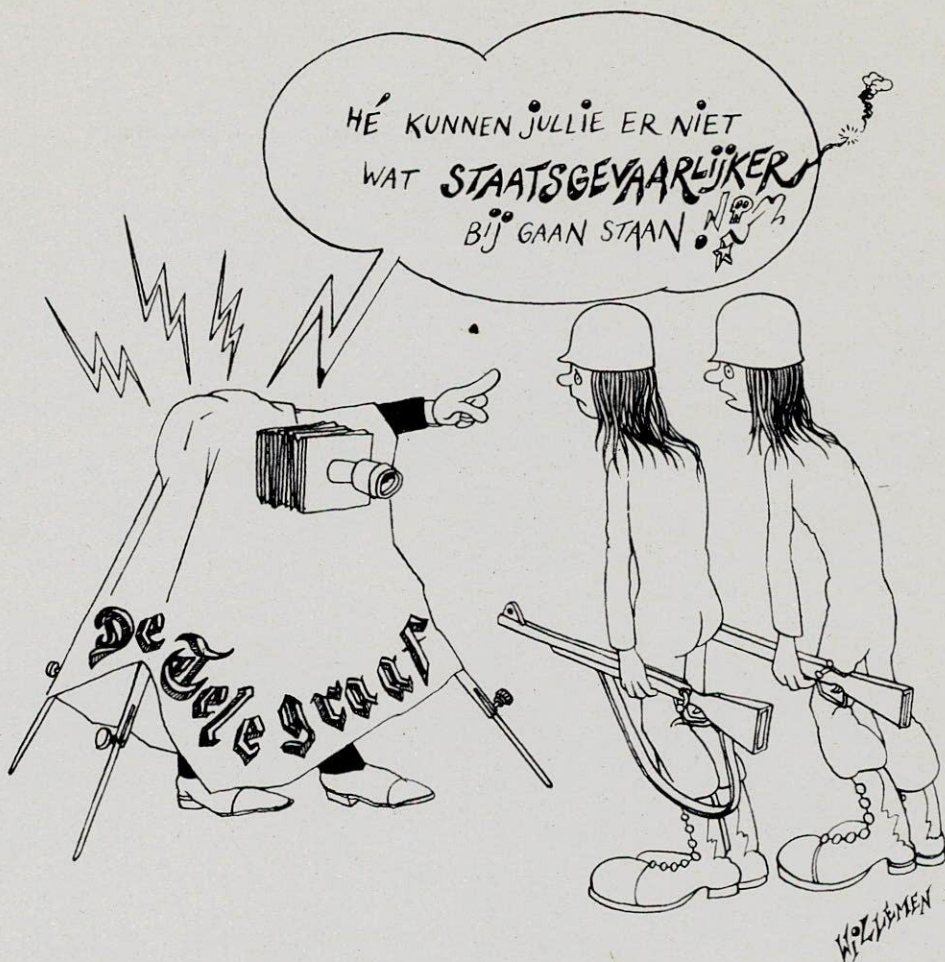
De lachspiegel die Claire Bretécher haar lezers voorhoudt is aan te bevelen aan allen, die om hun eigen domheden, inkonsekvente opvattingen, mentaliteit en gedragingen willen en durven lachen.

Fred Fallo

Van Willem, de in Parijs wonende Nederlandse tekenaar Bernhard Holtrop, kwam ook al een nieuwe bundel strips uit „Fred Fallo staat op springen”.

Willem werd in ons land bekend door zijn werk voor de Provo-beweging.

Hij was de vaste tekenaar van het blad Provo en leverde behoorlijk wat

tekeningen voor het cartoonblad van de Provo-beweging „God, Nederland en Oranje.” Sinds '68 woont en werkt Bernhard Holtrop in Parijs en tekent er o.a. voor bladen als „Charlie” (werd er onlangs hoofdredakteur van), „Charlie-Hebdo” en Hara-Kiri”. In de loop der jaren verplaatste het zwaartepunt van Willem's werk zich meer en meer van de politieke tekening naar de politieke strip. Na „Billy the Kid”, „De vrolijke zelfmoord”, „De lotgevallen van Piet Por” en „Storm over Batavia” verscheen zijn vijfde bundel strips in het Nederlands. Het zijn de absurde avonturen van de over-sekste vrouwenverleider Fred Fallo.

Politieke prenten

Van één van de scherpste en meest ongenueanceerde politieke tekenaars, Kees Willemen, is ook eindelijk een

verzamelbundel uitgegeven. Het werd tijd, want Kees Willemen, afkomstig uit het Brabantse Rijen, is al zo'n slordige twintig jaar bezig met het vervaardigen van cartoons.

Hij studeerde een poosje Nederlands aan de Nijmeegse Universiteit, maar kwam er al snel achter dat hij zich beter tot een „tekenende journalist” kon ontwikkelen. Hij werkte in Nijmegen tien jaar mee aan het fameuze „Nijmeegs Universiteitsblad” (NUB). Naast zijn vaste medewerking aan het dagblad „De Waarheid” werkt hij al weer vele jaren mee aan de „Groningse Universiteitskrant” (UK), het blad van de ASVA, „De Poorter” en het VVDM-orgaan „Twintig”.

Willemen is een echte politieke tekenaar, een scherprechter. Hij spreekt niet alleen een oordeel uit maar voltrekt ook meteen het vonnis. Zonder enige klementie.

Begerig zoekt hij naar de zwakke plekken van zijn tegenstander om hem vervolgens trefzeker, zonder mededogen, te raken.

Zo'n tekenaar is Kees Willemen.

In het voorwoord bij de bundel schrijven Ton Regtien en Jos Haagmans, dat je eigenlijk geen woorden moet gebruiken voor politieke tekeningen dus „Bekijk-het-maar”.

Wim Heij

Peter van Straaten:
Vader en Zoon Lustrumboek
Dubbeldik en Kamerbreed
Uitg. v. Gennep, Amsterdam
Prijs f 18,50

Jaap Vegter:
Geniet nou'es
Uitg. Bert Bakker, Amsterdam
Prijs f 10,-

Claire Bretécher:
De gefrustreerden 4
Uitg. Espee/van Gennep, Amsterdam
Prijs f 11,50

Willem:
Fred Fallo staat op springen
Uitg. De Harmonie, Amsterdam
Prijs f. 12,50

Kees Willemen:
Politieke tekeningen
Uitg. Pegasus, Amsterdam
Prijs f. 21,- (via de VVDM f. 17,50).

carrièremakers krijgen op
den duur klimroos

Raadslieden op de barricaden? (2)

Zonder god en met de mens

In het eerste deel van deze reeks van drie artikelen over de humanistische geestelijke verzorging in de krijgsmacht (zie EGO van december 1980) werd een viertal vooroordelen op een rijtje gezet. Daarbij bleek dat die misvattingen onder andere voortkomen uit een scheef, vals of helemaal ontbrekend beeld van die geestelijke verzorging. Het is dus tijd eens precies na te gaan waar we het eigenlijk over hebben. Dat gebeurt in dit tweede artikel nog steeds op basis van een schriftelijk stuk van raadsman Wil Gerards en een gesprek met hem. Uiteraard komt hierbij ook het specifiek eigene van de humanistische g.v. aan de orde en het verschil met de godsdienstige g.v.

Zou overigens de duidelijkheid die humanisten daarover steeds betrachten iets te maken hebben met de uiterst geringe gretigheid van de defensietop tot honoreren van de aanvraag om meer raadslieden van 1979? Immers, zelfs aandrag van Tweede Kamerleden van verschillende politieke partijen in de Vaste Kamercommissie voor Defensie op 13 november 1980 leidde (nog?) niet tot de gewenste resultaten. Dus toch een ja op de vraag boven deze artikelenreeks?

Geestelijke verzorging en -vorming

Allereerst dat woordje „geestelijk”; wat wordt daar mee bedoeld? In ieder geval niet „psychisch”. Een psycholoog wil weten hoe het komt, dat mensen zich gedragen zoals zij doen. En hij wil dat weten om ofwel de mensen met zijn kennis te helpen als zij zich anders willen gaan gedragen, maar dat niet kunnen door „inwendige remmingen”; ofwel om het gedrag van mensen te beïnvloeden. Een voorbeeld van dat laatste is de (Ster)reclame, waar gebruik gemaakt wordt van de wetenschap om bepaalde producten aan de man of vrouw te brengen. Maar goed, daar gaat het dus hier niet om.

„Geestelijk” in verband met verzorging en vorming slaat op de eigen levensovertuiging van een mens en de fundamentele van die overtuiging. Gerards in zijn stuk: „Het gaat om dié betekenis, die slaat op het (diepste) denken van de mens omtrent eigen bestaan en bestemming, over leven en wereld in het algemeen, over de meest eigen en persoonlijk-oorspronkelijke voorstellingen daarvan; de beginpunten, van waaruit hij komt tot zijn (eigen) waarden- en normen-patronen en het oriëntatiepatroon, dat onontbeerlijk is om in de ingewikkeldheden van het bestaan (en zeker in de immense ingewikkeldheid van een bestaan zoals in de krijgsmacht-maatschappij) toch tot zijn eigen keuzes, houdingen en gedragingen te komen. „Geestelijk” slaat dus op de eigen levensovertuiging en haar fundamentele.” Simpel gezegd: het gaat erom hoe een mens in het leven staat, wat hij met dat leven wil.

8 Dat is dus het geestelijke deel. En

Raadsman Wil Gerards (foto's: Bert Bosch)

wat houdt dat verzorgende en vormende nu in? Een definitie: alles wat je doet, toevallig of doelbewust, om een mens te helpen (of waarmee die mens zichzelf helpt) zijn eigen overtuiging te leren kennen, aan de hand daarvan een, noem het, oriëntatiepatroon te ontwikkelen en dit in de praktijk toe te passen. (Deze definitie is, zoals het ook hoort, vrij algemeen gesteld, maar toch zitten er elementen in die, dat zal later blijken, typisch humanistisch zijn. Vooral het woordje „eigen” is in dit verband belangrijk). Terug naar die verzorging en vorming. Hulp dus, en begeleiding. Die zijn terug te vinden in de persoonlijke en de groeps gesprekken. Daarbij gaat het om het onderhouden, stimuleren en eventueel wijzigen van

dat hiervoor genoemde oriëntatiepatroon. Soms, in noodgevallen, gaat het om het herscheppen of het ontwikkelen van dat oriëntatiepatroon en op dat moment bevindt de geestelijke verzorging zich in het grensgebied met de psychische bijstand.

Een praktijkvoorbeeld

Dit lijkt allemaal misschien wat ingewikkeld en „duur”. Een voorbeeld dus:

De humanistische geestelijk verzorger heeft een groepsbijeenkomst. De ene dienstplichtige komt voor de koffie, een ander omdat hij die raadsman wel een leuke vent vindt, weer een ander omdat het zo'n beetje moet en een vierde omdat hij geïnteresseerd is. Er wordt gesproken over kernwapens. Daar kun je heel verschillend over denken. Dat blijkt in de samenleving te gebeuren en dat wordt in de groep weer eens bewezen. Piet bijvoorbeeld is van mening dat er grenzen zijn aan je zelfverdediging. Je mag op kleine schaal geweld, beperkt geweld, gebruiken, vindt hij, maar niet meer dan dat. Jan oordeelt dat je jouw vrijheid moet verdedigen, desnoods ten koste van alles. Daarover gaat het gesprek. Jan en Piet stimuleren hun eigen oriëntatiepatroon; ze formuleren hun gedachten, hun eigen overtuiging. Wellicht overtuigt de een de ander en dan kan het oriëntatiepatroon van die ander gewijzigd worden. En misschien raakt Klaas, die eigenlijk alleen voor de koffie kwam, zodanig overtuigd van de argumenten van een der sprekers, dat hij zijn eigen overtuiging ondermijnd voelt. Hij is de basis van die overtuiging, van zijn meningen, kwijt. Ook dan kan, moet, er geestelijke verzorging zijn. Bijvoorbeeld humanistische geestelijke verzorging.

Gerards: „De humanistische geestelijke verzorging staat in zijn algemeenheid eigenstandig in de krijgsmacht. En daar geven wij als dienst ook blijk van. Zo is bijvoorbeeld onze kernwapenverklaring ons niet in dank afgenomen. Wij hebben ook gezegd: onze taak en ons doel ligt bij de mens en niet bij de krijgsmacht. De krijgsmacht is voor ons een situatie. Ons doel is de mens te helpen tot zijn eigen visie te komen, uitgaande van zijn eigen levensovertuiging. Tot een visie komen en daarbij te ontdekken wat de eigen

Vrijdagmiddag: einde dienst in de Utrechtse Kromhoutkazerne.

levensovertuiging is, wat de eigen normen zijn. Daarin kan geen plaats zijn voor een tweede belanghebbende, bijvoorbeeld de krijgsmacht. Dat bestaat niet."

Humanistische g.v.

En zo zijn we dan bij de humanistische variant van die geestelijke verzorging en -vorming aanbeland. Gerards nog eens: „Er is een principeel onderscheid tussen godsdienstige geestelijke verzorging en de humanistische. Bij de godsdienstige geestelijke verzorging staat alles ter discussie, behalve de bijbel. Bij de humanistische geestelijke verzorging staat alles ter discussie, inclusief het humanisme. Bij ons blijven onze fundamenten zelfs discutabel, bij hen niet."

We kunnen ook in de humanistische beginselverklaring duiken. Wat citaten: „Het humanisme is de levensovertuiging die probeert leven en wereld te begrijpen uitsluitend met menselijke vermogens...". Dus houdt die humanistische levensovertuiging zich niet bezig met god. Of die nu wel of niet bestaat heeft geen enkel gevolg voor het mens- en wereldbeeld.

„Het (humanisme) acht wezenlijk voor de mens zijn vermogen tot onderscheidend oordelen, waarvoor niets of niemand buiten hem verantwoordelijk kan worden gesteld". Alle mensen hebben dus in principe dezelfde geestelijke vermogens. Het humanisme acht dan ook de mensen onderling principieel gelijkwaardig. En verder is volgens de beginselverklaring een van de kenmerken van het humanisme de helpende zorg voor de medemens, om hem in staat te stellen zich te ontplooiën tot een volwaardig bestaan in zelfbestemming.

En zo hebben we dan een vijftal kenmerken van humanistische geestelijke verzorging. Op een rijtje:

God blijft buiten beschouwing; de mensen zijn gelijkwaardig; motief is helpende zorg, solidariteit met de medemens; doel is de ontplooiing van de menselijke vermogens, zodat men zelf vorm en inhoud aan zijn leven kan geven als een mondig zelfverantwoordelijke medeburger; en dit alles in het besef van medeverantwoordelijkheid voor wereld en natuur.

In die humanistische geestelijke verzorging is dus geen plaats voor een andere belanghebbende dan de mens in een situatie, dat is hiervoor al gesteld. Er is ook geen ruimte voor bekering of belering. Want de mens moet tot zijn eigen visies komen. En dat weer in een sfeer van veiligheid en vrijheid.

De dagelijkse praktijk

Hoe zijn nu deze algemeenheden terug te vinden in de dagelijkse praktijk van de humanistische geestelijke verzorging?

Er zijn in de wereld van verzorging en vorming veel methoden en benaderingswijzen te onderscheiden, maar die zijn niet allemaal in overeenstemming met de humanistische beginselen.

Die beginselen eisen namelijk, zowel voor het individuele als het groeps-gesprek, dat er die principiële gelijkwaardigheid is, dat er die vrijheid en veiligheid zijn, en dat die solidariteit vorm krijgt in het helpen en begeleiden van de mens in zijn situatie (en dit laatste zeker als de moeilijkheden mede het gevolg zijn van door de geestelijke verzorging veranderde inzichten).

Dat alles mondt uit in een vorm van geestelijke verzorging, die niet zozeer een methode is, maar veeleer volgt uit de humanistische opvattingen over die verzorging.

Gerards: „Onze methode, onze benaderingswijze en onze opvattingen zijn in feite één. Onze methode is een realisatie van onze principes. En ik denk dat een humanist ook niet op

een andere wijze geestelijke verzorging gestalte kan geven."

De raadslieden werken, kortom, horizontaal. Ze zijn niet meer of beter dan de „klanten"; het woord van de een heeft niet bij voorbaat meer waarde dan dat van de ander.

Verschil met godsdienstige g.v.

De godsdienstige geestelijke verzorging kan zich precies zo horizontaal opstellen. Maar het doel van de godsdienstige geestelijke verzorger ligt elders. Als je de vergelijking van de horizontale praktijk van de humanistische geestelijke verzorging doortrekt, dan zou je kunnen stellen dat de godsdienstige geestelijke verzorging een verticaal doel heeft.

Wil Gerards: „De doelstellingen moeten helder en voor de mensen duidelijk zijn. Als de doelstelling is: het evangelie verkondigen en de kerk gestalte geven in de krijgsmacht, dan moeten de mensen dat niet alleen weten, maar ook beseffen. Daar hebben zij, en ook wij, recht op."

De op het eerste gezicht niet zo verschillende benaderingswijze van raadsman, aalmoezenier, dominee en rabbijn is een van de oorzaken van het ontstaan van de in het vorige artikel opgesomde vooroordelen. Gerards over die mistvorming:

„Onze identiteit vindt zijn realisatie in dat horizontale werken, in die benaderingswijze. Die identiteit komt er echter niet uit, omdat anderen op dezelfde manier werken. Je zou eigenlijk moeten zeggen tegen die godsdienstige verzorgers: werk op een andere manier. Maar dat vraag ik niet. Ik vind het helemaal niet erg dat zij horizontaal werken, mits de mensen maar heel duidelijk weten wat werkelijk de doelstelling is en hoe daarin de levensovertuiging functioneert. Ik vind dat dit niet alleen een zaak is waar wij recht op hebben, het is veel meer een zaak waar de mensen recht op hebben. Als zij zeggen: het maakt geen bal uit of je naar de aalmoezenier, de dominee of de raadsman gaat, dan is er toch iets fout? En als er niet iets fout is, waarom zijn er dan nog aalmoezeniers, dominees en raadslieden?"

Een goede vraag. Dáárover, nog eens over de vooroordelen en tot slot over de overheid, de politici en de journalisten in het volgende en laatste artikel in deze reeks.

Peter Boss

GV: hart tegen hard

Polen: een apart volk

De gebeurtenissen in Polen, het gevolg van ontevredenheid over arbeidsvoorwaarden of voedseldistributie en van gebrek aan zeggenschap van arbeiders, hebben verrast door het succes dat de opposante groepen hebben gehad. Maar tevens vroeg men zich af: hoe is in een systeem, dat zich communistisch noemt, zulk een breed vertakte onlust en onrust mogelijk, juist onder arbeiders? Was het misschien beter geweest dat Polen maar kapitalistisch was gebleven? En propaganda voor het communisme heeft de crisis niet bepaald opgeleverd. Maar het is ook waar dat het Poolse volk in zulk een aparte positie verkeert, dat men zelfs moeite heeft de bijzondere situatie te ontleden.

Geen echt communisme

Hoewel het moeilijk is te bepalen wat nu „echt communisme” is, moet men er toch minstens drie dingen onder verstaan:

1. het gemeenschappelijk bezit van de productiemiddelen
 2. een distributie van goederen, die voorzien in de behoeften
 3. doorslaggevende invloed van de meerderheid van het volk bij het nemen van beslissingen over het economisch-politieke beleid.
- Welnu, in die zin is Polen geen communistisch land.

Wat punt één aangaat: nog tachtig procent van de bodem is in handen van kleine particuliere boeren. Ze zijn gebonden aan verplichtingen, om voldoende hoeveelheden van zekere producten af te leveren tegen prijzen, die door de staat zijn bepaald (voor winkels van de overheid of voor coöperatieve distributie-centra) terwijl er dan ook nog een vrije (on-gebonden) markt is. Doordat er grote mazen in dat net zitten is er een aanzienlijke „zwarte markt” voor alle

mogelijke goederen. Er zijn bovendien, buiten de agrarische sector, vele familiebedrijfjes die produceren en verkopen op een feitelijk kapitalistische manier.

Inzake punt twee: de bevrediging van behoeften is onvoldoende, hoewel niemand honger lijdt of dakloos is. Er is vaak een tekort aan vlees (waarvan de Polen grote liefhebbers zijn) aan woningen, aan kleding die zowel goed als betaalbaar is. En zeer verlangde luxe is erg duur.

Wat punt drie betreft: er is een sterke en corrupte bureaucratie en technocratie, ook van leidende partijfunctionarissen die lang niet altijd bekwaam zijn en ook niet doeltreffend werken. En het is moeilijk zulke potentaten af te zetten of tot veranderingen te dwingen.

Partij niet populair

Er zijn nu tal van kapitalistische landen waarin dezelfde klachten worden gehoord, met name onder de armen

van West-Europa en Noord-Amerika, in alle landen van Midden- en Zuid-Amerika, in Afrika en Azië, en vooral in Zuid-Europa. En op deze volken hebben de Polen vóór, dat er geen werkloosheid mag bestaan, dat alle kinderen gratis onderwijs genieten, dat de medische verzorging voor ieder gewaarborgd is.

In vergelijking met Turkije of Griekenland leven de Polen in het algemeen beter. En men kan niet inzien, hoe het soort kapitalisme, dat de Polen vóór de oorlog hebben gekend, hun een beter lot zou hebben verzekerd. Maar in vergelijking met het gemiddelde van West-Europa of het Noord-Amerika der blanken is hun levenspeil lager, en hun ontevredenheid en verzet zijn aldus best te begrijpen. Met dat Westen zijn er veel contacten, met name door middel van geëmigreerde Polen (miljoenen) in de atlantische wereld.

De koude oorlog nu heeft er toe geleid, dat de ontevredenheid der Polen sterk is verhoogd door de wes-

Lech Walesa, leider van de vakbond Solidarnosc.

terse liefdadigheid van gewezen Polen, die er veel beter aan toe zijn; door atlantische propaganda; door politieke giften: zo hebben Amerikaanse vakbonden (de conservatieve federatie AFL-CIO bijv.) machines gestuurd voor eigen drukkerijtjes van de dissidenten en miljoenen dollars voor stakers.

Het verzet is onder leiding van de CIA (Amerikaanse geheime dienst) gesubsidieerd. Aldus is – zoals nu de term luidt – het Poolse regime „gedestabiliseerd”, van zijn stabiliteit (toch al niet krachtig) beroofd. Vandaar dat vrije vakbonden moesten worden toegestaan. Klassestrijd in een kwasi-communistisch land is natuurlijk nogal een vreemd verschijnsel.

De Communistische Partij is erg onpopulair door haar autoritaire leiders en hun corruptie. Dat betekent echter niet dat de stakers terug wilden naar particulier bezit van scheepswerven, fabrieken en mijnen, maar wel dat ze meer invloed wilden op de leiding van de staat en van de bedrij-

Stakers op de Lenin-scheepswerf krijgen de communie uitgereikt door een priester.

ven, dus een echte socialistische democratie.

Rol van het katholicisme

Verzetbewegingen zoals we die hebben geschetst kunnen overal in de wereld voorkomen. Maar uniek is de positie van de katholieke kerk en haar geestelijkheid. Het Poolse volk telt veel meer orthodoxe, ouderwetse katholieken dan enig ander volk. De oorzaak daarvan is dat kerk en staat in het verleden – duizend jaar lang – innig zijn verbonden geweest.

Er was een tijd dat het volk onderdrukt en verdeeld is geweest, tussen Russen (die de zogenaamd grieks-orthodoxe kerk als staatskerk hadden) Pruisen (met een lutherse staatskerk) en Oostenrijkers (met hun eigen vorm van nationaal katholicisme) zodat er van 1795 tot 1919 helemaal geen Poolse staat meer was. Toen heeft de Poolse geestelijkheid de eigen taal, de nationaliteit, historische tradities, zeden en gewoonten, gered en voortgezet, tegen de buurstaten in.

Worden de Polen nu dan niet door hun eigen mensen geregeerd? Ja, maar in hen zien zij bedienden van de Russen. Die hebben geen hoger levenspeil en wekken deswege geen jaloezie, maar ze zijn wel politiek-militaire voogden. Want Polen is niet alleen lid van het pakt van Warschau, maar ook een schakel in de verbinding tussen de Sowjet-Unie en de Oostduitse DDR.

De Poolse geestelijkheid is conservatief, naar traditie helemaal niet communistisch, tegen het „atheïstische marxisme”, tegen de openbare en godsdienstloze school, tegen de mogelijkheid tot geboortebepanking en abortus.

De huidige paus is van herkomst een Pool. Zijn reis door Polen scheen wel een triomftocht en was niet bepaald gunstig voor het regime. Hier vielen samen: afkeer van een pro-Russische communistische partij en genegenheid voor de roomse kerk. Zo zijn verklaarbaar de foto's van knielende en biddende stakers, en van de stakingsleider Walesa, arm in arm met kardinaal Wyszyński.

Oppositie voorzichtig

Desondanks zijn er twee factoren, die de oppositie tot voorzichtigheid stemmen.

Niet zozeer de kans op een Russische militaire bezetting, zoals gebeurd is met Tsjechoslowakije in 1968. Er zijn altijd Russische troepen op doortocht van en naar Oost-Duitsland, en militair ligt Polen toch ingekneld tussen de Sowjet-Unie en de DDR. Maar door de oosteuropese economische gemeenschap (Comecon) zijn de banden met Oost-Europa erg nauw. Ze worden aangevuld door handelsrelaties met het Westen, maar het Westen kan Oost-Europa niet vervangen. De atlantische wereld is een grote schuldeiser, ze heeft van Polen

Honderden sympatisanten met de stakers voor de poort van de Leninscheepswerf in Gdansk in augustus 1980. Aan de hekken Poolse vlaggen, bloemen en het portret van de paus.

veertig miljard gulden te vorderen wegens voorschotten op de betaling van leveranties van kolen, schepen, agrarische producten enz. Maar de economische crisis in het Westen maakt, dat dit niet veel meer kan beloven op dit gebied.

Veel ernstiger is echter iets anders. Het huidige Polen is een geheel nieuwe staat, verplaatst naar het Westen op kosten van grote Duitse gebieden, waar miljoenen Duitsers uitgezet zijn. De enige grote mogelijkheid, die het Nieuwe Polen onvoorwaardelijk erkent is ... de Sowjet-Unie. De eveneens nieuwe Oostduitse staat DDR erkent dit Polen ook. Maar West-Duitsland doet dit nog altijd niet wettelijk. Het aanvaardt noch het juridische bestaan van de DDR, noch de onaantastbaarheid van de Poolse grenzen. En ter-

wille van zijn voortbestaan is Polen dus wel erg gebonden aan de Sowjet-Unie. Intussen: het Poolse volk is geenszins vijandig aan de mensen van West-Europa. Maar hoe zouden volkeren elkaar kunnen haten? De staten vertegenwoordigen helaas niet de volkeren.

Anton Constandse

waar kun je nog bevrijdend lachen

One trick pony

Eerlijke film over een man en zijn muziek

O, wat vond ik het jammer dat de kaartjes voor Paul Simons concert in Carré uitverkocht waren. En wat heeft de maatschappij van zijn film „One Trick Pony” daar handig op ingespeeld. Ze lieten een massa folder-tjes drukken waarin die grote groep teleurgestelden naar de film worden toegepraat: voor de vele mensen die geen kaartje hebben kunnen krijgen enz. ... is hier de film!

Nu moet ik eerlijk zeggen dat ik de film als een volwaardige remplaçant van het concert beschouw, met dat verschil dat je de sfeer van zo'n zaalconcert natuurlijk nog in geen honderd films kunt naverstellen. Maar je ster zie en hoor je in een perfect gemaakte film oneindig veel beter en duidelijker.

We hebben hier in Nederland de taak om de film van Paul Simon over de drempel te trekken, zodat hij ook in de rest van Europa wordt uitgebracht. De heren die op de centen letten, vonden het product namelijk niet commercieel genoeg en overwogen om Europa maar over te slaan. De Europese premiere vond toch, in ons land, plaats toen bleek dat de verkoop van Pauls gelijknamige plaat hier heel bevredigend verloopt en dat zijn concert zoveel belangstelling trok. Wat mij betreft moet de film alle kansen krijgen, want na de rage van slechte, commerciële muziekfilms als Xanadu en Stop the Music, om maar eens wat te noemen, hebben we hier te maken, met een levensechte film van een bepaald begaafde man, die zijn nek behoorlijk uitsteekt juist door zich niet commercieel, althans niet opvallend commercieel, te presenteren.

Bij zijn platenmaatschappij kan Paul Simon geen kwaad doen.

Hij heeft een gegarandeerd platencontract dat in de tientallen miljoenen loopt, en voor het idee van de film kreeg hij aanvankelijk carte blanche. Hij begon echter aan de film toen er nog helemaal geen films over dit soort muziek bestonden. Maar toen kwam **Buddy Holly**, toen kwam **The rose**, en het produkt van Paul, toen het na drie jaar klaar was, viel zijn bazen tegen in die zin, dat het een aardige film is geworden, een sympathieke film, maar geen commerciële film. Dat is ook nooit het uitgangspunt van Paul Simon ge-

weest. Hij wilde laten zien dat hij meer kon dan succesvolle platen maken, hij wilde eens iets anders, en hij wilde de waarheid laten zien van de muziekwereld achter de schermen.

We zien in de film de zanger Jonah Levin op weg in een busje met zijn band van vier man. Ze treden regelmatig op, teren op succes van een paar jaar geleden, met een song „Silent Parachutes” die anti-militaristisch was. Het grote geld hebben ze nog steeds niet gepakt. Jonah zit helemaal vast in zijn muziekwereld, al dreigt de relatie met zijn vrouw, van

wie hij gescheiden leeft maar die hij wel diep bemint, definitief in het slop te raken. Zij heeft geen begrip voor de bezetenheid van haar man, verwijt hem onvolwassenheid en gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel. Hij verwijt haar dat ze vervelend is als ze zo praat, en verdedigt zich door te zeggen; „I'm a player, ik kan niks anders.” Zijn zoontje waar hij dol op is, ziet hij door zijn eeuwige tournees veel te weinig.

Jonah heeft zo nu en dan wat losse contacten met dames achter de schermen, hij kan het hoofd net boven water houden, en dan komt zijn grote kans: een platenbaas heeft belangstelling. Jonah speelt een paar keer voor, waarbij hij voortdurend op een schandelijke manier onderbroken wordt. Later neemt hij wraak door de vrouw van de platenbaas te versieren. Uiteindelijk mag hij toch de studio in, met een snelle producent (gek rolletje van Lou Reed), die zijn werk volledig ruïneert door er violen en koortjes bij te mixen. Met zijn band krijgt Jonah daardoor een onherstelbare ruzie en zij gaan uit elkaar. Na een korte periode van vertwijfeling komt de integere musicus in Jonah toch weer boven: hij breekt met een smoesje in het archief van de platenmaatschappij in, steelt de band waarop zijn verkrachte song staat en vernietigt die. Dan gaat hij naar zijn vrouw en snikt zijn teleurstelling uit in haar moederlijke hals.

Op vele punten is deze geschiedenis analoog aan het leven van Paul Simon: de scheiding van zijn vrouw en kind, het leven achter de schermen dat hij goed kent. Maar waar Jonah maar net zijn hoofd boven water kan houden, is Paul Simon een zeer succesvolle schrijver en performer, die al lang heel stil en heel riant zou kunnen leven. Het pleit voor hem dat hij dat niet doet, dat hij bezig wil blijven en erbij wil blijven horen. Voor de regie van de film waarin hij van zijn maatschappij zo'n groot aandeel mocht vervullen, kon hij met veel moeite eindelijk Robert M. Young strikken. De meeste regisseurs bedankten voor een baan waarbij ze eigenlijk alleen maar ja en amen hadden te zeggen. Tournees als in de film worden vertoond heeft Paul Simon zelf eigenlijk nooit gemaakt, met een aantal man in een busje, eindeloos rijden om de beurt aan het stuur, en sappelen om net het vliegtuig naar huis te kunnen betalen. Met Art Garfunkel had hij al vanaf het vrij prille begin een comfortabel succes. Maar hij heeft genoeg contacten in de muziekwereld om toch een heel acceptabel beeld te scheppen van zo'n soort leven „on the road.”

De teksten die Simon schrijft zijn zonder uitzondering formidabel. Hij bezingt herkenbare dingen, melancholiek, vol taalkundige vondsten vol romantiek en lyriek, maar zonder sentimenteel te worden. Hij zingt wat ieder weldenkend mens zo nu en dan

Jonah Levin (Paul Simon) met zijn band aan het werk

Jonah in gesprek met een platenbaas (Rip Torn). Links Lou Reed

denkt, althans ik heb die sensatie met grote regelmaat als ik zijn teksten hoor.

Daarbij komt een stem die iets heel authentieks heeft, iets heel eerlijks en menselijks, en een hoofd waar ik al jaren van gecharmeerd ben. U hebt het al lang begrepen: ik breek hier ongeneerd een lans voor de film. Ik vind dat we in Europa moeten bewijzen dat een film die niet commercieel is, hier wel degelijk kans van slagen heeft, dat we de he-

ren van het geld in Amerika met hun eigen argumenten om de oren moeten slaan door de film hier een zege-tocht te bereiden.

Evenzeer beveel ik u de plaat aan want wie de film heeft gezien en in de ban van de muziek is geraakt, die moet eigenlijk de plaat ook hebben. 't Is ongebruikelijk in deze kolommen, maar ik hoop dat u de film gaat zien en dan begrijpt waardoor ik werd bewogen.

Leo van Opzeeland

ook het scenario en heeft als sterren aangetrokken John Travolta en Nancy Allen.

Gary Busy, de ster uit Buddy Holly onder meer, is co-producent bij de film **Barbarossa**. Regie is in handen van Fred Schepisi. Het gaat over cowboys in de vorige eeuw.

De nieuwe **Muppetfilm** komt er gelukkig ook weer aan, natuurlijk onder regie van de inmiddels onderscheiden Jim Henson, en met het hele aimabele stel beestjes in gelijk verdeelde hoofdrollen.

Albert Finney krijgen we ook weer eens te zien, in de film **Looker** van Michael Crichton, die ook het script schreef. Naast Finney rollen van Susan Bey en James Coburn.

In **The first monday in october** staan Jill Clayburg en Walter Matthau onder regie van Ronald Neame tegenover elkaar, als twee officieren van justitie die in een zaak over censuur twee verschillende belangengroepen verdedigen.

Robert Duvall, onlangs op het scherm in de rol van Eisenhower, gaat spelen in een film van Jeffrey Alan Fishkin over een vliegtuigkaping.

Dino de Laurentiis produceert de film **Ragtime**, Milos Forman doet de

regie. Oudgediende James Cagney heeft een rol, evenals de schrijver Normal Mailer, en Donald O'Connor.

Naar een script van Harold Pinter maakt regisseur Karel Reisz op het ogenblik **The French lieutenants woman**, gebaseerd op het boek van John Fowles. Meryl Streep speelt de hoofdrol.

Barbra Streisand kunnen we binnenkort weer eens acterend zien in de film **All night long**, onder regie van Jean-Claude Framont. Naast Streisand Gene Hackman en Dennis Quaid (broer van Randy).

The border heet de nieuwste film waaraan Tony Richardson momenteel werkt. Jack Nicholson speelt erin, evenals Valerie Perrine en Harvey Keitel.

Liliana Cavani regisseert **La Pelle** met Burt Lancaster, Marcello Mastroianni en Claudia Cardinale.

Naar het boek van Doris Lessing (bij mijn weten het eerste boek dat van deze schrijfster wordt verfilmd) **The grass is singing** maakt Michael Raeburn een film met Karen Black in de hoofdrol. De film, waarvan het verhaal oorspronkelijk in Zuid-Afrika is gesitueerd, wordt opgenomen in Zambia.

Laat ik nou gedacht hebben dat Orson Welles dood was, maar niks hoor, hij is bezig aan een film, **Butterfly**, waarin hij wordt geregisseerd door Matt Cimber en speelt naast o.a. Stacey Keach en Edward Albert.

De spaanse toneelschrijver Fernando Arrabal werkt aan een film naar zijn eigen verhaal: **The Odyssey of the Pacific**, waarin o.a. Mickey Rooney speelt.

Een volledige vrouwenaangelegenheid is **Love**, waarvan Annette Cohen de regie voert, samen met Nancy Dowd en Mai Zetterling. Aan het verhaal werkte o.a. Germaine Greer, en als sterren fungeren o.m. Liv Ullmann en Joni Mitchell.

Rutger Hauer is in goed gezelschap in de film **Chanel Solitaire**, geregisseerd door George Kaczender, want zijn tegenspeelsters zijn Marie-France Pisier, Brigitte Fossey, Jeanne Moreau en Brenda Vaccaro.

L. v. O.

Neil Simon, de succesvolle Amerikaanse toneelschrijver, treedt momenteel op als co-producent van een film die naar een van zijn stukken wordt gemaakt. De regie is in handen van Glenn Jordan, de film gaat heten **The gingerbread lady** en Simons vrouw Marsha Mason speelt de hoofdrol, naast o.m. James Coco en Joan Hackett. (Binnenkort kunnen we hier **Chapter two** verwachten, ook een film naar een stuk van Simon, dit keer met Marsha Mason geassisteerd door James Caan.)

Delbert Mann regisseert op het ogenblik de film **Night Crossing**, waarin de steeds meer naar voren komende John Hurt speelt, naast Beau Bridges en Jane Alexander. Het verhaal gaat over twee families die in een ballon uit Oost-Duitsland ontsnappen.

Brian de Palma, veelgeroemd regisseur van suspense-thrillers, is weer bezig aan zo'n werkje. Hij schreef

kun je ozon ook in een
spuitbus krijgen

Het dynamische slagveld: een vervreemd beeld van oorlog

Zien, treffen, vernietigen

De meeste militaire strategen vinden, dat de strijdkrachten met zodanig materieel uitgerust dienen te zijn, dat ze de volgende taken kunnen vervullen:

1. het kunnen waarnemen van alle doelen op het slagveld, op elk moment,
 2. het direkt kunnen treffen van elk doel, dat gezien kan worden,
 3. het kunnen vernietigen van elk doel, dat getroffen kan worden.
- Dit zal altijd wel het ideaal van de veldheren geweest zijn, maar onze historische periode valt de twijfelachtige eer te beurt dit doel zo dicht genaderd te zijn als nooit te voren is gebeurd.

Dit gaat zowel op voor de nukleaire als de konventionele bewapening. Interkontinentale raketten, gelanceerd vanuit de Verenigde Staten, zijn bijvoorbeeld in staat hun kernkoppen tot op 300 meter of zelfs minder van hun doelen in de Sovjet-Unie te brengen. Over de kernwapens zullen we het hier verder niet hebben; we beperken ons tot de konventionele wapens.

Elektronika

De benadering van de bovengenoemde drie doelstellingen is in belangrijke mate mogelijk gemaakt door de „vooruitgang” op het gebied van de elektronika. De waarde van moderne wapens bestaat tegenwoordig voor een indrukwekkend gedeelte uit de elektronische apparatuur, die op-, aan- en ingebouwd is. Bij gevechtsvliegtuigen, schepen en raketten is dit ongeveer zeventig procent. Hoe belangrijk de elektronika voor het moderne oorlogstuig is geworden, blijkt ook uit de plaats die de elektronische industrie inneemt op de ranglijst van belangrijkste wapenproducerende bedrijven. In West-Duitsland staan Siemens-AG en AEG-Telefunken, allebei bekend van elektrische huishoudelijke en geluidsapparatuur en van t.v.-toestellen, op de eerste en tweede plaats. Philips behoort in Nederland tot de grootste wapenproducenten.

In vogelvlucht willen we nu even na- gaan, wat er is bereikt ten aanzien van de drievoudige doelstelling: waarnemen, treffen, vernietigen. Voor het opsporen van de doelen zijn een groot aantal sensoren ontwikkeld. Deze zijn in staat activiteiten of eigenschappen van een doel vast te

stellen. Dat kunnen bijvoorbeeld zijn radarecho's, warmte- en lichtuitstraling, maar ook de uitstoot van gassen (van onder andere tanks) en trillingen en bewegingen (van marcherende manschappen).

De trefzekerheid van de moderne wapens is geweldig verhoogd, doordat het nu mogelijk is de projectielen, wanneer ze afgeschoten zijn, gedurende de gehele baan of een gedeelte daarvan te besturen. Er is een grote verscheidenheid aan doelleidingssystemen. Radar en infra-rood apparatuur, ingebouwd in de projectielen zelf, worden gebruikt voor de bestrijding van vliegtuigen. Beweeglijke doelen, zoals tanks, worden „aangestraald” – zo heet dat in militaire vaktaal – door een laserdoelaanduidder. De afgeschoten granaat of raket richt zich via de terug-

gekaatste energiestraal van de laser op het doel. Bommen zoeken via t.v.-kamera's hun doelwitten op.

De komputer als onderdeel van wapensystemen

Bij de opsporing van de vijandelijke doelen en bij de vergroting van de trefzekerheid van de wapens speelt de komputer een niet onbelangrijke rol. In militaire kringen – trouwens ook in industriële milieus – wordt die rol hooglijk gewaardeerd. In een van de nummers van het tijdschrift „Ons Leger” (nr. 10, 1979) staat de volgende volzin over de komputer: „Van de verschillende systemen voor informatieverwerking en kalkulatie zijn er heden maar weinig, die excelleren op het terrein van kostenefektiviteit, snelle maar akkurate vuurleidingskalkulatie en compactheid (waardoor zulk een systeem snel verplaatsbaar en draagbaar wordt).” Gezien de voortreffelijke kwaliteiten van de komputer wordt hij dan ook geschikt geacht voor „snelle vuurafgifte op een dynamisch slagveld”.

Het belang van de elektronische systemen voor het moderne leger heeft er vanzelfsprekend ook toe geleid, dat er elektronische tegenmaatregelen zijn uitgedacht om de elektronische apparatuur voor informatiever-

zameling, doelopsporing, doelleiding en communicatie van de tegenstander te storen. Als reactie hierop zijn uiteraard elektronische tegen-tegenmaatregelen uitgevonden. Hiermee heeft de elektronische oorlogvoering zijn intrede op het slagveld gedaan.

De vernietigingskracht van moderne wapens

De vergroting van de trefzekerheid van de wapens heeft natuurlijk tevens de vernietigingskracht van de wapens verhoogd. Dit blijkt echter niet voldoende te zijn. Om er zeker van te zijn, dat het doel, dat wordt getroffen, tevens wordt vernietigd, werken knappe koppen in de laboratoria hard aan een grotere uitwerking van de gevechtsslading. Het pantserdoorborend vermogen van anti-tankprojectielen wordt voortdurend vergroot door zwaardere en hardere materialen en door verbetering van de vorm. Zeer dodelijk voor mensen is de clusterbom. Een dergelijke bom spat uiteen in honderden kleine bommen, die op hun beurt weer talloze stalen of plastic (deze zijn met röntgenstralen niet te ontdekken) kogeltjes over een groot terrein uitspugen.

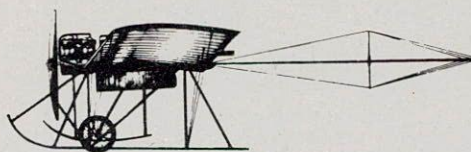
Veel van de hier genoemde systemen zijn voor het eerst door de Amerikanen in Vietnam op grote schaal uitgeprobeerd. Op basis van daar opgedane ervaringen konden wapens verder worden geperfectioneerd. De oorlog in het Midden-Oosten, tussen Egypte en Israël, was vooral een proeftuin voor het anti-tankwapen en grond-lucht en lucht-lucht raketten (bedoeld derhalve voor het uitschakelen van vliegtuigen). Een trefzekere konklusie die we in ieder geval kunnen trekken uit deze conflicten, is het dodelijke karakter ervan. In de Vietnamese oorlog kwamen bijna 2.000.000 mensen om; in de Zesdaagse oorlog in het Midden-Oosten lieten 75.000 mensen het leven. De Iraans-Iraakse oorlog getuigt momenteel opnieuw van de vernietigingskracht van de moderne wapens.

Door de geschetste technologische vernieuwingen evenaart in vele gevallen het konventionele wapen het van vernietigingsvermogen van kleine kernwapens. Duidelijk is in ieder geval, dat een massale inzet van konventionele wapens in een dichtbevolkt en geïndustrialiseerd gebied, zoals West- en Midden-Europa, onvoorstelbare schade zal veroorzaken.

Het dynamische slagveld

Dit waren een aantal „suksessen” van het technologisch kennen en kunnen van de mensheid. „Suksessen” op het gebied van het vernietigingsvermogen en het doden van mensen. Dit aspect maakt echter geen onderdeel uit van de presentatie van de wapens. Er is sprake van een „dynamisch slagveld”. Niet van een dodelijk, hoewel het dynamische

techniek van toen.....

techniek van heden.....

vliegtuig-
reparatie &
revisie

elektro-montage

kunststoffen

AVIO-FOKKER

Voor nadere informatie verzoeken wij u zich te wenden tot:

AVIO FOKKER
Vliegveld Woensdrecht
Woensdrecht
tel. (01646) 24 50
Telex 54063 AWOFO NL

of
AVIO FOKKER
Vliegveld Ypenburg
Rijswijk Z.H.
Tel. (070) 90 66 40
Telex 32030 AVIO NL

AVIO-FOKKER IS EEN DOCHTERONDERNEMING VAN
FOKKER-VFW B.V. AMSTERDAM

karakter van het slagveld de dodelijkheid ervan alleen maar vergroot.

Waarom zou je toekomstige soldaten en officieren lastig vallen met de ernstige kanten van een tank, zolang je er ook op kunt wijzen, dat het een uitdaging is en zelfs heel exclusief om in een tank te rijden. Immers: „Autorijden is gemakkelijker, maar lang niet zo exclusief.” Dit aldus de Duitse Bundeswehr in een advertentie om officieren te werven.

Mocht U soms belangstelling hebben

voor een geavanceerd marineschip.....

Er wordt een beroep gedaan op het al dan niet vermeende romantisch avonturisme van jonge mannen en – met wat tegenzin – van vrouwen. Een plaatsje bij de marine moet je niet aan je neus voorbij laten gaan: je bevaart de wereldzeeën, je komt nog eens ergens, ongekende werelden gaan voor je open. Of er wordt een beroep gedaan op je drang naar carrière. Immers: „’n Handige jongen wordt vakman in dienst.” „Zodat je goed geschoold de burgermaatschappij weer in kunt.”

De Thunderbolt A-10, een uiterst modern gevechtsvliegtuig, wordt aangekondigd als een „tank-killer”: hij vernietigt tanks – en dat met een

grote effectiviteit en met een grote overlevingskans, naar het schijnt, voor de piloot. Maar de mensen in de tanks worden vergeten. Het zijn immers toch maar vijanden, is het niet? De Thunderbolt is er trouwens ook een voorbeeld van hoe de techniek de menselijke vermogens te boven kan gaan. Een overbelasting van wapensystemen met elektronische apparatuur kan de mens fysiek en psychisch vaak niet aan. Ervaren piloten vinden één uur vliegen met de Thunderbolt uitermate slopend. Het kenmerk van het dynamische slagveld is, dat het lijkt of technologisch hoogwaardige machines elkaar bestrijden. Het slachtoffer blijft echter de mens.

Tijdens de Vietnamese oorlog zei de Amerikaanse generaal Westmoreland het al: „Op het geautomatiseerde slagveld moeten mensen door machines vervangen worden.” Daardoor ontstaat er een vervreemding tussen de mens, die het wapen bedient, en de mens die het slachtoffer is.

Een vervreemd oorlogsbeeld

De advertentiekampagnes van de wapenproducenten kweken eveneens een volstrekt vervreemd beeld van de oorlog. De omvang van die campagnes en het aantal tijdschriften over militaire technologie en de op-
lage daarvan is de laatste jaren trouwens verontrustend gegroeid. Het Duitse tijdschrift „Militärpolitik, Do-

oorlog voeren: doen wat je
niet laten kunt

kumentation" heeft in zijn aflevering nummer 9/10 een groot aantal advertenties van wapenproducenten op een rijtje gezet.

Die advertenties vertonen een aantal kenmerken. Soms wordt er de nadruk opgelegd, dat de fabriek zich al jarenlang, met succes, bezig heeft gehouden met de produktie van een bepaald wapensysteem of een onderdeel daarvan. Het produkt moet dus wel goed zijn.

AVIO-Fokker wijst vol trots op zijn „techniek van toen..." en zijn „techniek van heden...". WF&RMD, een onderdeel van Rijn-Schelde-Verolme (RSV) verklaart: „Militaire produktie is (al meer dan veertig jaar) één van onze activiteiten. Onze reputatie bracht ons in verscheidene artillerie- en gevechtsvoertuigprojecten." Marineschepen zijn dus niet zijn enige militaire activiteiten. Eurometaal, het vroegere Staatsbedrijf-Artillerie-richtingen, kan zelfs bogen op een 300-jarige historie. Daardoor weet dit bedrijf, wat er „met precisie bedoeld wordt" en worden „haar produkten volgens de hoogste kwaliteitsnormen vervaardigd voor de Nederlandse en overige NATO-strijdkrachten".

De bedrijven adverteren met de meest geavanceerde technologie. Alleen de foto's al laten duidelijk zien, dat het om uiterst moderne wapens gaat, voorzien van de modernste snufjes. Maar ook de tekst liegt er niet om.

Krauss Maffei prijst zijn Leopard-2 tank aan als „de gevechtstank van de 80er jaren". Enerzijds suggereert dit, dat het gaat om een technologisch hoogwaardig produkt, dat zijn tijd ver vooruit is, anderzijds, dat het gaat om een niet te overtreffen tank: „Leopard-2, de betere gevechtstank". Messerschmitt-Bölkow-Blohm (MBB) draagt bij aan „effektieve defensie" door wapensystemen 'op maat' te leveren.

Hollandse Signaalapparaten, een onderdeel van Philips, vermeldt vol trots over zijn radarsystemen: „Zonder de vondsten en techniek van Signaal zou de defensie van menig land minder hecht, minder flexibel, en minder alert zijn".

Sukces in de strijd kan dan ook niet uitblijven: „Mamba", een lichte draadgeleide anti-tank projektiel van MBB, „geeft een tank geen kans." Of: bommen trefzeker op het doel werpen... „dat kan de Jaguar beter als elk ander vliegtuig". En de Maverick, een anti-tankkraket is in 92,2 procent van de gevallen in staat een direkte treffer te plaatsen, aldus de producent ervan.

Hoe ingenieus al deze systemen ook zijn, zonder een verfje kunnen ze niet. Een verfproducent heeft dat goed gezien en stelt dan ook:

„Hoogwaardige economische goederen hebben hoogwaardige verfsystemen nodig." Onder zo'n tekst is dan een robuuste Leopard tank te zien, die beschermd wordt door de betreffende Wülfing-verfsystemen.

WF & RDM co-producenten van M109A2 S.P. Howitzers

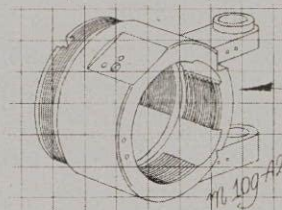

Militaire produktie is (al meer dan 40 jaar) één van onze activiteiten. Onze reputatie op dit gebied bracht ons in verscheidene artillerie- en gevechtsvoertuigprojecten.

Onze huidige orderportefeuille bevat opdrachten voor de nieuwe M109A2 S.P. Howitzer, bouwgroepen van de Leopard II gevechtstank, en een modifikatieprogramma van gepantserde infanterie gevechtsvoertuigen (AIFV) met inbegrip van de montage van TOW lanceer-toestellen op deze voertuigen.

Onze huidige M109A2 produktie bestaat uit:

- vervaardiging van de schietbuis
- weig samenstellingen
- complete installatie van de toren
- complete systeem-integratie.

De militaire produktie geschiedt onder AQAP I certificaat, hetgeen een kwaliteitsgarantie

inhoudt voor alle produkten uit ons huidige leverprogramma:

- * levering en vervaardiging onder licentie van:
- artillerie tot 200 mm kaliber
- snelvuurwapens vanaf 20 mm kaliber
- rups- en wiel-pantser-gevechtsvoertuigen
- geschutstorens voor marinevaartuigen
- onderdelen voor geleide wapen-systemen
- onderdelen van straalmotoren voor gevechtsvliegtuigen
- "bomb ejection racks" en schietstoelen voor gevechtsvliegtuigen.
- * revisie, verbetering en modifikatie van artillerie-, voertuig- en geleide wapen-systemen.

WF & RDM
Algemene Werktuigbouw,
Postbus 1039, 3000 BA Rotterdam.
Telefoon: (010) 872747,
Telex 28281.

Valse romantiek dient geen veiligheid

In de advertenties wordt het thema doden of verwonden van mensen door mensen angstwekkend vermeden. Een soldaat met een lanceer-richting voor anti-tank projektielen op zijn schouder wordt onder dezelfde romantische omstandigheden (invallende duisternis, ondergaande zon, fraaie natuur) gefotografeerd als een naaktmodel. Een nachtelijke schietoefening van Leopard tanks levert een fraaie kleurenplaat op. Afbeeldingen van oorlogshandelingen lijken realistisch, maar zijn het niet. Er wordt gesuggereerd, dat alleen dat wordt vernietigd, wat ook vernietigd moet worden, namelijk de vijandelijke tank of het vijandelijke vliegtuig. Dat er in het gevechtsgebied ook mensen wonen en werken blijft buiten beeld. Daarmee lijkt het ook alsof de oorlog geen onschuldige slachtoffers zal treffen. Iedereen weet, dat dit volstrekt irreal is. Er wordt een beeld van de oorlog geschapen, alsof alleen machines worden vernietigd.

De mensen in de machines blijven eveneens buiten beeld: de soldaat die het wapen in werking stelt, de officier die het bevel ertoe geeft en het lijk van het slachtoffer.

Vaak wordt de uitwerking letterlijk

vergeten. Je kunt dat ook vergeten: immers de zogenaamde „verstandige wapens" zoeken, nadat het projektiel eenmaal afgeschoten is, zelfstandig het doel op.

In het verband van het vervreemde oorlogsbeeld is ook de naamgeving van wapens van belang. Vaak zijn het namen van roofdieren. Daarmee wordt gesuggereerd, dat de funktie die deze wapens vervullen een min of meer natuurlijke is. Wat is voor een Leopard - luipaard dus - natuurlijker dan roven. Voor een roofdier is het roven en doden een noodzaak om in zijn primaire levensbehoeften te voorzien. Dat is het echter voor de mens niet. Maar het zijn mensen, die de Leopard tank ontwikkelen, bouwen, de opdracht geven hem in te zetten, ermee schieten en er andere mensen mee doden. De Leopard tank voor te stellen als een „staalhard roofdier", zoals gebeurt in een van de nummers van „Ons leger", verdoezelt alleen maar de verantwoordelijkheid van de mens. Dat is wel goed voor de belangen van de wapenindustrie en het militaire apparaat, maar een dergelijk denken bevordert geenszins onze veiligheid.

Herman Fontein

(medewerker Studiecencentrum voor Vredesvraagstukken van de Nijmeegse Universiteit)

De komiek

Eind december 1979 besloten Freek en Bram een punt te zetten achter hun samenwerking en zo vervloog Neerlands Hoop. Tien jaar lang waren ze bejubeld door alles wat zich links, progressief en jong noemde. Freek en Bram waren de narren van de linkse beweging en de jaren zeventig.

Bram Vermeulen zocht de muzikant op en Freek de Jonge stampte in korte tijd een soloprogramma uit de grond waarmee hij de eerste maanden van 1980 door het land trok. Dit programma, „De Komiek”, verscheen onlangs in boekvorm.

Freek en Bram

Freek en Bram ontmoetten elkaar in 1967 in Amsterdam. Freek studeerde er psychologie en Bram Nederlands. In 1968 traden ze al op tijdens de Cameretten, het jaarlijks studenten-cabaret-festival te Delft. Ze wonnen niet, maar hadden er wel succes.

Hun eerste grote theaterprogramma „Neerlands Hoop in Bange Dagen” sloeg gelijk aan. Het tegen alle mogelijke heilige huisjes schoppen sloot goed aan bij de voor democratisering strijdende studentenbeweging. Met „Neerlands Hoop in Panama” kregen ze ook de aandacht van het zogeheten „grote publiek”. Met „Neerlands Hoop Express” veranderde niet alleen het programma drastisch, ook raakten ze een deel van hun aanhang kwijt. Menigeen vervreemde van het duo door de onverstaaenbaar goede show ook al zong Bram Vermeulen er zijn mooiste lied, „Mayonaise”, in. „Neerlands Hoop Interieur” oogstte, nagenoeg unaniem, ijzeren kritieken. Het was het programma van de wreedheid; Freek en vooral Bram vonden het „te gezapig en te algemeen”.

De volgende klapper was „Bloed aan de Paal”. Provocerend en hard schopten Freek en Bram zowel tegen de bal als tegen de man, om maar te voorkomen dat het Nederlands elftal zou gaan voetballen in Argentinië.

Het optreden leidde wel tot felle discussies, acties en kamervragen, maar het was toch een vechten tegen de bierkaai. Na dit vergeefse gevecht volgde tenslotte nog „Neerlands Hoop Code”. Een erg geestige maar minder indringende theatershow. De publieke belangstelling werd minder.

**Vader loopt voorop met het rode vaandel.
in de pas en zuiver in de leer
daarachter solidaire kameraden
ze willen vijftig vijftig gulden meer.
Boven in het kantoor van de directie
zien de hoge heren meewarig op hen neer
want als de tijd het geld genoeg ontwaard heeft
krijgen ze vijftig vijftig gulden meer.**

**Geluk is niet het voordeel van de rijken
vader waarom ga je zo tekeer
de kinderen vragen moeder waar blijft vader
daar komt hij binnen met vijftig gulden meer.
Van dat geld koopt vader een pick-upje
goedkoop duurkoop overmorgen stuk
daar zit hij met zijn vijfenveertig toeren internationale
door het kapitaal verneukt waar koop je je geluk.**

**Mensen willen groter lijken
Lopen op hakken kopen een hoge hoed
proberen verder dan hun neus te kijken
vechten zich van net genoeg naar overvloed.
Politiek is niet meer dan kiezen
tussen berusting en geweld
maar je moet niet meeregeren nee je moet negeren
de rijken laat ze stikken in hun geld.**

**Waarom wil de arme bij de rijke horen
opzien tegen wie hem kleineert
door het stof kruipen kontlikken en smeken
we willen vijftig vijftig gulden meer.
Want hoe je het ook wenden wil of keren
de arbeider verliest keer op keer
zijn eer zijn afkomst en zijn vrijheid
en dat voor vijftig vijftig gulden meer.**

De komiek in boekvorm

Verondersteld mag worden dat bewust of onbewust, dat zeker ook heeft meegespeeld om als duo te stoppen. Ze gingen beiden hun eigen weg.

Freek de Jonge was korte tijd later alweer terug. Met zijn „De Komiek” trok hij, na een aantal proefvoorstellingen, twee maanden door het land en begroette een maand lang iedere avond een stampvol Carré in Amsterdam.

Nu is dan „de Komiek” ook nog in boekvorm verschenen. Niet iedereen heeft de voorstelling gezien maar iedere liefhebber van Freek de Jonge z'n grollen heeft waarschijnlijk wel de show op de TV gezien. Of heeft minstens de plaat gekocht. Is het dan toch zinnig dat „De Komiek” ook nog in boekvorm is uitgebracht? M.i. wel. Het programma behoorde immers tot de echte grote gebeurtenissen van het Nederlandse toneel.

Het is dan ook erg plezierig om de integrale tekst van het programma (en de toelichting op wat er verder op het toneel gebeurt) in alle rust nog eens te kunnen lezen en herlezen. Want als je als toeschouwer, die er middenin zit, de stortvloed van zinnige en onzinnige dingen over je uitgestort krijgt, is het best lastig om ook nog oog te hebben voor „het detail”. Het vervelende is, juist bij Freek de Jonge, dat ogenschijnlijk de meest onbeduidende opmerkingen soms de grootste diepgang hebben, getuige de losse opmerking: „Het woord is vlees geworden zei de vegetariër en hield zijn mond”.

Voor hen die bij het zien van de voorstelling het gevoel hadden dat hen veel was ontgaan, is deze integrale tekst-uitgave zonder meer een uitkomst.

Wim Heij

Freek de Jonge: De Komiek (spel in vier bedrijven)
Uitg. De Harmonie, Amsterdam
Prijs f 14,90

GV-er: knaldemper

Terugblik op het platenjaar '80

1980 heeft, wat ons land betreft, een mooi stapeltje jazzplaten opgeleverd. Het uitbrengen van jazz-platen is over het algemeen geen lucratieve bezigheid, wat niet wegneemt dat er toch met een grote regelmaat platen van Nederlandse jazz-musici verschijnen. Niet alleen omdat het natuurlijk altijd leuk is voor je ego als je je werk aan een zo groot mogelijk publiek kan presenteren, maar ook omdat het soms echt doodzonde zou zijn als bepaalde muziek niet voor het nageslacht bewaard zou blijven. Daarom nemen velen zelf het heft in handen door platenmaatschappijtjes op te richten, zodat ze hun muziek onder eigen beheer kunnen uitbrengen. Enfin, ik zal uit het relatief grote aanbod van Nederlandse jazz-platen een paar aardige producties onder de loep nemen.

De traditie

Dat de jazz niet alleen bestaat uit armoedzaaiers wordt aangetoond door Wim Wigt, die zich met zijn impressariaat en zijn label „Timeless” concentreert op de „bop”. Op dit label verscheen onder meer Harry Verbeke's „Short Speech,” die zijn weg naar de kopers intussen wel gevonden zal hebben. En dat niet alleen: het is gewoon een prima plaat van deze intussen al 57-jarige, maar nog uiterst energieke tenorsaxofonist. Wonderlijk, als je nagaat wat er van de Nederlandse jazzmusici van dezelfde generatie is geworden: de ene helft ging ten onder aan drank of drugs, de andere helft is ingeslapen in studio-orkesten en de weinigen die nog wel eens in het openbaar jazz spelen zijn vaak nog maar een schaduw van zichzelf. Zo niet Harry Verbeke: een behaaglijke, aan Zoot Sims denkende toon, een enorme swing in de bluesjes en de up tempo-stukken

en tenslotte nog een warme ballad-vertolking. De ritmesectie is capabel, maar bezit te weinig kracht om Verbeke echt op te zwepen.

Ook „Music was his Mistress” is voor een groot publiek aantrekkelijk. De plaat is een hommage van de Nederlandse big band-leider en componist Boy Edgar aan Duke Ellington. Kant één bevat een aantal Ellington-stukken, kant twee de suite waaraan de plaat zijn titel dankt. Muziek zoals dat een Ellington-bewonderaar betaamt: mooie, warmbloedige arrangementen met de nadruk op de lage klankkleuren. Fraaie soli van onder meer de tenoristen Johnny Griffin en Toon van Vliet (sprekend Ben Webster!), trompettist Benny Bailey en drummer Martin van Duynhoven. Toen ik, een half jaar na Edgars dood, de „Boy Edgar Sound” een onsamenvattende, slecht gerepeteerde uitvoering van deze suite hoorde geven, besepte ik dat we toch wel een

Loek Dikker: bandleider, componist en pianist

belangrijke persoonlijkheid verloren hebben: iemand die een schnabbel-orkest kan omtoveren tot een swingende, flexibele eenheid.

De avant-garde

Op het „Waterland” label van de ambitieuze Amsterdammer Loek Dikker verschenen kort na elkaar drie platen, waarop hij zelf de hoofdrol speelt: „The Waterland Big Band is Hot!” deel één en twee, en „Mayhem in our Streets”. Dikker is net als Edgar de leider, componist en pianist van zijn big-band, maar werkt meer in de richting van de avant-garde. De beide big bandplaten danken hun charme aan de grote variatie: De musici waarmee Dikker zijn orkest heeft samengesteld zijn al even uiteenlopend als de arrangementen. Er zijn bijvoorbeeld naast de jazz-achtige gedeeltes ook veel invloeden te herkennen uit de „klassieke” hedendaagse muziek en de Slavische volksmuziek. Al naar gelang de arrangementen wordt er bop-achtig geïmproviseerd (trompettist Frank Grasso), maar ook vrij (tenorist Ab Baars), in de stijl van de late John Coltrane (tenorist Fred Leeftang) of gewoon gezellig de pan uit swingend (trombonist Willem van Manen).

Op „Mayhem in our Streets” speelt het „Waterland kwartet” met naast Loek Dikker rietblazer Keshavan Maslak, bassist Mark Miller en, verrassend genoeg, één van de eerste drummers van de „Free-jazz”: Sunny Murray. Murray maakte destijds furore met Albert Ayler, waar Maslak nu opeens sterk op lijkt als hij vol

18 Niko Langenhuysen, leider van het „Gemeentereinigingsorkest uit Vaalbeek”

pathos een plechtige melodie voor- draagt. Loek Dikker zelf is een roma- tische klavier-leeuw, een virtuoze bravoure-pianist wiens losse speel- wijze goed blijkt aan te sluiten bij het vrije spel van Murray.

Wel een duidelijke eenheid is het „Gemeentereinigingsorkest uit Vaalbleek,” een octet onder leiding van de Tilburgse bassist en compo- nist Niko Langenhuysen. Weer is het moeilijk om de muziek in een be- paalde stijl onder te brengen: stukjes latin-muziek, rockjazz, gewone big band-gedeeltes, reggea, etcetera. Wat echter de hele plaat kenmerkt zijn pakkende melodien, een flinke swing en korte, bondige soli. Van de grotendeels nog zeer jonge musici van het „Gemeentereinigingsorkest” zijn het vooral altsaxofonist Paul van Kemenade met zijn felle soli vol op- zwepende glissando's en Langenhuy- sen zelf die de aandacht op zich we- ten te vestigen. Langenhuysen toont aan dat hij wat betreft swing en ideeënrijkdom tot de beste bassisten van ons land is uitgegroeid.

Zowel de platen van Dikker als die van Langenhuysen zijn duidelijke voorbeelden van de trend die de laatste jaren in de jazz aan het op- komen is: geen oeverloos getoeter meer, maar duidelijk gestructureerde

Enkele leden van „The Waterland Big Band” (rechts bandleider Loek Dikker)

Niko Langenhuysen: bandleider, componist en bassist

improvisaties met een melodie of een akkoordenschema als uitgangspunt. Het is dan ook niet toevallig, dat de jazzmusici steeds meer uit hun iso- lément beginnen te komen, en naast de oudere jazz-stijlen nu ook andere muziekvormen beginnen te verwer- ken in hun muziek. Een goede ont- wikkeling, die nog wel veel moois zal opleveren.

Jeroen de Valk

Miller/Maslak.
Waterland 005

„The Waterland Big Band is Hot!” volume 1;
Waterland 008, volume 2: Waterland 009. Bij:
Waterland, Hoogte Kadijk 155, A'dam.

„Short Speech” door het Harry Verbeke Quar- tet. Timeless SJP 136.
„Music was his Mistress” door de Boy Edgar Big Band. BV Haast 022.
„Vaalbleek” door het „Cleansing Department Orchestra” (= „Gemeentereinigingsorkest”). BV Haast 030. Platen van dit label bij gespe- cialiseerde zaken of bij: BV Haast, Tweede Oosterparkstraat 243, A'dam.
„Mayhem in our streets” door Dikker/Murray/

luisteren: met je oren pra-
ten

De stille en dramatische poëzie van Paul Delvaux

Ons buurland België heeft twee belangrijke surrealisten onder de schilders van onze eeuw. De ene was René Magritte, waarover ik een aantal maanden geleden in Ego al eens schreef.

Magritte stierf in 1967. Op de tweede, de nu 83-jarige Paul Delvaux, niet minder bekend in de internationale kunstwereld, wil ik met dit artikel de schijnwerper richten. Onder de surrealisten neemt Paul Delvaux een belangrijke plaats in. Zijn schilderijen hebben een geheel eigen karakter door de manier van schilderen en door de keuze van onderwerpen. Delvaux was weinig bekend in ons land. De grote tentoonstelling van 1973 in Museum Boymans-van Beuningen te Rotterdam heeft daar zeker verandering in gebracht.

Er waren daar toentertijd 69 schilderijen uit verzamelingen in Europa en Amerika bijeengebracht. Boymans, dat zich erop toelegt om van het surrealisme een vertegenwoordiging in zijn museum te tonen, heeft binnen de muren een uitzonderlijke verzameling van surrealistische schilderijen en objecten met die van Dali, Ray, Magritte, Ernst en Delvaux als hoogtepunten. Wie dus iets van het surrealisme wil zien kan in Rotterdam terecht.

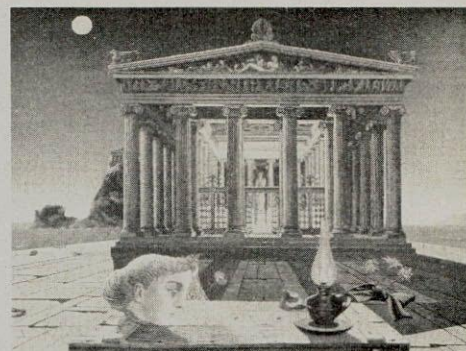
Jonge jaren

Paul Delvaux is op 23 september 1897 in Antheit in de provincie Luik bij de stad Hoi in België uit welgestelde ouders geboren. In dat dorp, waar de tijd heeft geknaagd aan rust en sfeer, heeft de jonge Paul zijn liefde voor de natuur opgedaan. Vader was advocaat aan het Hof van Beroep te Brussel en moeder was een kunstminnende vrouw. De voorouders waren welgestelde molenaars en graanhandelaars. Zijn vader wilde dat hij advocaat zou worden, net als hij. Maar in dat beroep zag Paul niets. Toen hij nog kind was wilde hij zich kunnen uitdrukken. Op 7-jarige leeftijd speelde Paul al vlot piano. Na een gymnasiale opleiding studeerde hij in Brussel architectuur. Maar dat

vlotte niet. „Dan ga je maar naar de schildersakademie,” zei vader Delvaux. Daar ontmoette de jonge Delvaux René Magritte. Zij stonden aldaar, hun leermeesters ten spijt, sterk onder invloed van Gustaaf van de Woestijne met zijn idyllische en harmonische taferelen. Het Vlaamse expressionisme van Permeke, Gust de Smet en Frits van de Berghe was voor hen te zwaar en te stroef om tegen aan te leunen.

Indrukken

Terwijl René Magritte zich reeds in 1928 bij de Franse surrealisten had aangesloten (André Breton), de doorbraak naar deze schilderijstijl kwam bij Paul Delvaux eerst in 1935. De Italiaanse schilder Giorgio

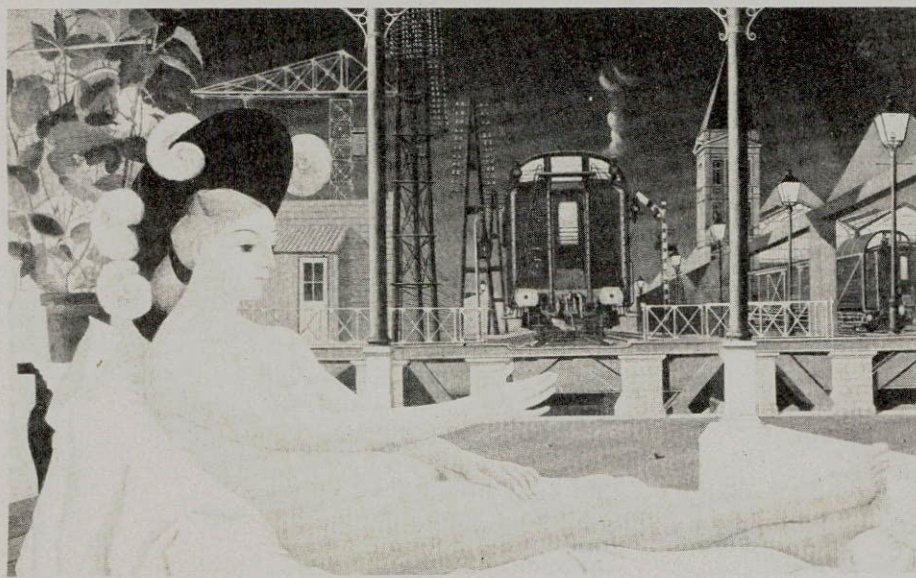
De tempel

Chirico, wiens gefantaseerde stadsgezichten opvallend waren door een beklemmende verlatenheid en leegte, had hem de weg hierheen gewezen. Delvaux heeft nimmer aansluiting gezocht bij de zeer gesloten sekte van Breton.

Delvaux meent dat indrukken als kind en jonge man opgedaan iets blijvends zijn, dat met de leeftijd verandert. Zo ontdekte hij op de Brusselse kermis in 1929-30 het museum Spitzner, dat in een tent gevestigd was. Er werden skeletten, foetussen, wassen beeldjes en anatomische modellen geëxposeerd, een vorm van volksvoorlichting. Het was voor hem een geweldige openbaring. Een zeer belangrijke ommekeer, die aan de ontdekking van Chirico vooraf ging. Het werd hem duidelijk dat er een drama bestond, dat in de schilderkunst op geheel beeldende wijze kon worden uitgedrukt. Vooral de tegenstelling tussen het drama, het pseudo-wetenschappelijke van het museum Spitzner, het ongezonde, ongewone en het troebele aspect ervan, en alles wat het op het kermisterrein omringde aan tenten, draaimolens, wafelkramen en muziek, de schijn-vrolijkheid van dit alles, contrasteerde hevig met dit dramatisch aspect.

Surrealist

Omstreeks 1935 heeft Paul Delvaux alle ervaringen en indrukken verwerkt. Bijna als 40-jarige, ongeveer 7 jaar na kennismaking met de belangrijke tentoonstelling Minotaure van surrealisten in Brussel, had zijn groot talent zijn definitieve uitdrukking gevonden. De tijd van landschappen, zeegezichten en portretten was voorbij en hij betrad het wereldplatvorm van het surrealisme en

Het ijzertijdperk

De schilderkunst is niet alleen het plezier om verf op het doek te brengen. Voor mij is de dichtertelijke expressie het belangrijkste.

Paul Delvaux

De onrustige stad

werd een der belangrijkste vertegenwoordigers daarvan. Door zijn bouwkundige studies had hij een grote kennis opgedaan van de klassieke bouwkunst en in zijn werk vinden we daarvan de weerslag. Op zijn schilderij van 1949 zien we een complete tempel afgebeeld en Delvaux gaf het doek dan ook de titel 'De tempel' mee. Ook vormen heel vaak trams, treinen en stations belangrijke onderdelen van een compositie. Al heel jong was Delvaux bezeten van treinen. In Ottignies speelde hij als klein jongetje als stationschef. Vele reizen heeft Delvaux per trein gemaakt. De trein brengt je weg naar ergens...

Zo zijn er meer verwijzingen naar jeugdbelevissen, die voor Delvaux van belang blijken te zijn voor zijn kunst: de boeken van Jules Verne, het skelet in het muzieklokaal van het gymnasium van Saint Gillis. Ze lopen uit in vertakkingen in het late leven als volwassen man. Bij het bezien van het schilderij „Het station in het woud”, sta je achter de twee meisjes en sta je het puffende gedoe van de treinstellen gade te slaan. Zo geeft Delvaux aan zijn jeugdherinneringen een nieuwe tweede werkelijkheid.

Het ijzertijdperk

Em. Langui, de bekende Belgische

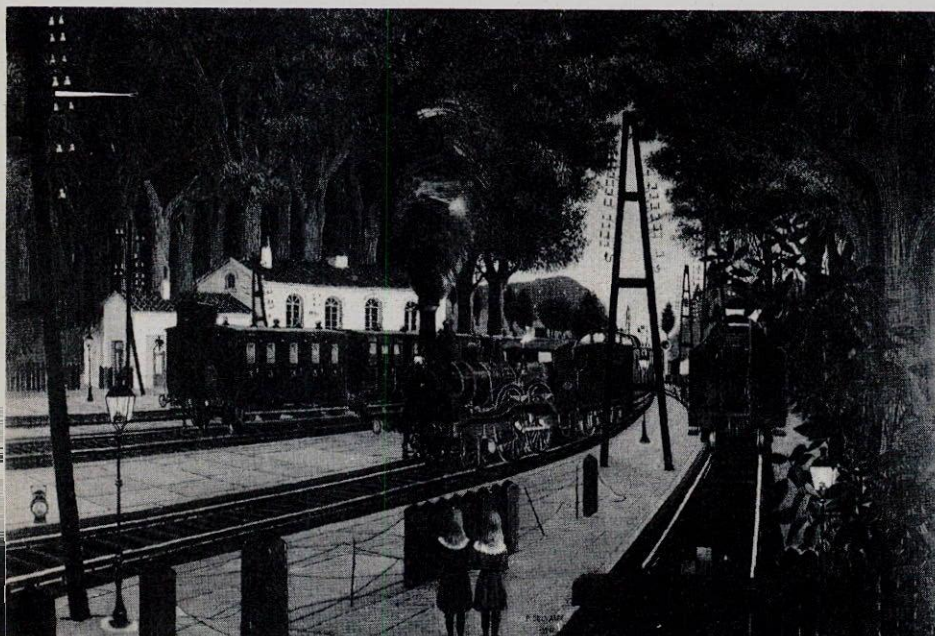
kunst-publicist, noemt het doek dat Paul Delvaux in 1951 in zijn atelier te Bosvoorde nabij Brussel vervaardigde, en dat hij de titel „Het ijzertijdperk” meegaf, een van de alleraardigste en allercompleteste meesterwerken van de schilder. Hij acht het een ongemeen poëtisch beeld, bijna niets dan geest en gevoel. En dan is daar „De onrustige stad”, een schilderij waarop veel te zien valt. Rechtsboven de klassieke gebouwen, dan een wijde vlakte met veel naakte mannen en vrouwen, met een starende, in de verte ziende blik, 't is of de een de ander niet ziet. En daartussen een verdwaald burgermannetje met bolhoed, die als het ware tastend zijn weg zoekt. Een vreemd doch boeiend

schouwspel.

Delvaux's schilderijen zijn vaak grote composities met mooie vreemde vrouwen met prachtige volle lichamen en afwezig starende lege gelaatsuitdrukkingen. Daar tussen door soms geraamten die zich als levende mensen gedragen. Dat alles met achtergronden van fantastische of tegengesteld nuchtere landschappen met een ondefinieerbaar licht. De dichtertelijke expressie van het geheel is het belangrijkste, voor de surrealist Delvaux en voor diegenen die zich ontvankelijk voor zijn kunst willen stellen.

Op 12 april 1973 werd het werk van Paul Delvaux bekroond met de Rembrandt-prijs van de Zwitserse Goethe-stichting.

In de winter woont Paul Delvaux met zijn vrouw in Brussel (Watermaal-Bosvoorde), in de zomer trekt hij naar het schilderachtige stadje Veurne, waar hij in de stilte van het Walburga-park een eenvoudig huis bewoont. Ook andere kunstenaars werden door Veurne gegrepen, zoals Rilke door iets mystieks in de sfeer en Simenon door het verdrongene en heimelijke van een ongeliefd bestaan. Daar komt nog bij dat in de nabijge-

Station in het woud

politicus: glijbaan

zoek, gehouden door Drs. J. v. d. Meulen, zijn nu door de SVV gepubliceerd. Het betreft een vooronderzoek onder jongeren tussen de 14 en 16 jaar, allen MAVO-scholieren, waarbij de jongeren zelf veel aan het woord komen. De titel van de publicatie luidt „24 jongeren over leger en oorlog” en is te bestellen bij de SVV, Bachmanstraat 1 te Den Haag, tegen vergoeding van f 1,90 portokosten.

Vrouwen tegen kernwapens

De werkgroep „Vrouwen tegen kernwapens” heeft een knipselkrant uitgebracht. Volgens de samenstellers van deze krant (titel „Geknipt”) is het de bedoeling geweest e.e.a. vast te leggen als herinnering. Het kan uiteraard ook dienst doen als

diskussiemateriaal. Verslagen, perscommentaren e.d. van de werkgroep zijn tot een collage-achtige krant omgewerkt.

„Geknipt” is te bestellen door storting van f 4,- op gironummer 4398157 t.n.v. Werkgroep Vrouwen tegen kernwapens, Prof. Reinwardtlaan 19, 3517 ER Utrecht.

Brandt-rapport

Al onze welvaart en rijkdom zal ons niet kunnen behoeden voor een catastrofe als de landen in de Derde Wereld geen mogelijkheid krijgen zich te ontwikkelen. Wil de mensheid overleven, dan zal het noodzaak zijn de tegenstellingen tussen rijk en arm (Noord en Zuid) te verkleinen en dat zal nog snel moeten gebeuren ook. Achttien vooraanstaande staatslieden o.l.v. Willy Brandt proberen met „Het Brandt Rapport” een impuls te geven aan het stagnerende overleg over de Noord-Zuid dialoog. Het rapport doet een oproep aan de gehele wereld en zijn leiders de handen ineen te slaan om zo een dreigende catastrofe te voorkomen. Voor een inhoudelijke kritiek op dit belangrijke rapport verwijzen we naar het artikel van Jan Prins in Ego van november 1980.

„Het Brandt Rapport” werd uitgegeven door de Staatsuitgeverij te Den Haag. Prijs f 10,-.

Wapenindustrie

De Anti-militaristische Werkgroep (A.W.G.) te Eindhoven heeft een brochure uitgebracht over het militair-industrieel complex in Nederland. Een aantal fikties in de ideologie van het Navo-militarisme worden doorgeprikt, mechanismen in de bewapeningswedloop uitgelegd, overheids-

Zuid-Afrika atoommacht

In februari 1980 publiceerde de „Wereldkampagne tegen Militaire Nucleaire samenwerking met Zuid-Afrika” een rapport over de nucleaire betrekkingen tussen de Westerse mogendheden en het apartheidsregime onder de titel „South Africa's Nucleair Capability”. In deze uitgave wordt een samenvatting gegeven van wat tot nu toe bekend is over de ontwikkeling van kernwapens in Zuid-Afrika en de betrokkenheid van het Westen daarbij.

Het rapport is nu ook in het Nederlands beschikbaar dankzij de vier Nederlandse Anti-apartheidsbewegingen (vertaling Karel Roskam). Aan de oorspronkelijke tekst is bovendien een hoofdstuk toegevoegd over de Nederlandse betrokkenheid. De brochure „Zuid-Afrika Atoommacht” is te bestellen door storting van f 4,- op giro 600657 t.n.v. Komitee Zuidelijk Afrika, Da Costastraat 88, Amsterdam.

Jongeren over leger een oorlog

De stichting Volk en Verdediging publiceerde in 1977 het zgn. analyse-rapport „Knelpunten in de verhouding volk-krijgsmacht”: een grootschalig opinie-onderzoek onder de Nederlandse bevolking. Het leek de SVV nuttig het verdere onderzoek over een andere boeg te gooien. Geen opinie-onderzoek met multiple-choice vragen maar meer „De diepte in”, op zoek naar de „kwaliteit” van de verhoudingen t.o.v. krijgsmacht en defensie. De resultaten van een vooronder-

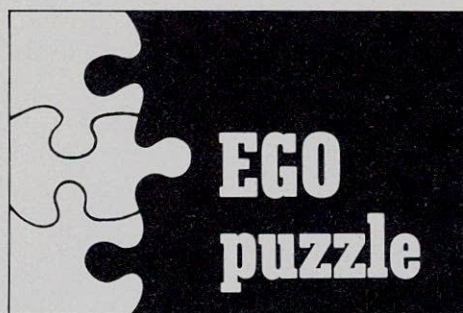
► legen badplaats Koksijde men van plan is een Delvaux-museum te stichten.

Levenshouding

Het surrealisme is een levenshouding en geen nieuwe manier van schilderen. Het vertolkt een poëtische boodschap en de plastische vertolking van een droombeeld, ontsproten uit een vrijgevochten en ongeremde fantasie. Kunst, zegt Delvaux, mag wel een kreet van opstand laten horen. Revolte mag je ook in een doek aanvoelen. De echte schilder zal echter iets afbeelden, dat vreemd is aan de oorspronkelijke gedachte van de opstandigheid die hij aanvoelt. Picasso straalt daar boven uit. Met zijn Guernica heeft deze sterk geëngageerde schilder een kreet van opstand geslaakt, waarbij men niet meer aan hedendaagse politieke toestanden denkt, maar reeds verkeert in de wereld, welke Delvaux zo lief is.

Jan Kooijman

Visitekaartjes

subsidies aan militaire produktieschakels (buiten de defensiebegroting om) aan de kaak gesteld. Konkreet wordt de militaire produktie bij Philips en DAF in Eindhoven nader bekeken. De brochure is getiteld „Militaire produktie, goed voor U?” en is te bestellen voor f 5,30 op giro 683620 t.n.v. S. Hogeland te Eindhoven.

Wapenhandel

De internationale wapenhandel heeft enorme vormen aangenomen. De eerste twee plaatsen in „De handel van de dood” worden ingenomen door Rusland en de Verenigde Staten. Samen nemen ze ongeveer 70% van de uitvoer van zware wapens naar de Derde Wereld voor hun rekening. Vooral nieuwkomer Rusland

kende een spektakulaire groei van haar wapenuitvoer. In de brochure „dossier internationale wapenhandel” wordt vooral de rol van de Sovjet Unie nader bekeken. Konklusie van deze uitgave: „Voor beide supermachten is de internationale wapenhandel vooral een kwestie van politiek en wereldoverheersing. De vuile dollars en vuile roebels brengen ook keiharde winsten op”.

De brochure werd uitgegeven door de Belgische groepering Amada (China georiënteerd?), Lange Pas-toorstraat 25-27, 2600 Berchem (Antwerpen), België. Prijs f 3,90.

Legbatterijen

„Kippen zijn geen dieren meer, maar cijfers, machines die aan de lopende band eieren moeten produceren”. Zo begint de brochure „Begin of het einde”. Een brochure met veel informatie over de legomstandigheden van de kip, in het bijzonder over de

Stopt EGO met puzzles?

De redactie van EGO heeft zich in haar novembervergadering ook een moment bezonnen op een probleem met betrekking tot de EGO-puzzles. In april 1979 zijn we met het opnemen van puzzles begonnen en we horen dat dit voor velen een plezier is. Maar... gebleken is ook, dat slechts weinigen hun oplossing inzenden en dat heeft tot gevolg dat herhaaldelijk dezelfde mensen in korte tijd in de prijzen vielen. Leuk voor die trouwe inzenders natuurlijk, maar dat was indertijd niet de bedoeling, toen het bepaald niet kapitaalkrachtige EGO enkele bescheiden prijsjes instelde. Dus: stoppen met de puzzles of niet?

We vonden voorlopig een **tussenoplossing** en bekijken het over een jaar opnieuw. Wat doen we in 1981? We blijven puzzles opnemen, maar loten alleen prijzen uit wanneer er minstens 25 inzendingen binnenkomen. Stuur op dus die oplossingen!!!

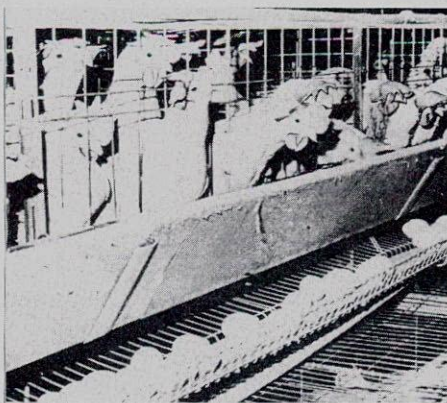
Prijswinnaars

Drie platenbonnen voor goede oplossingen van het kruiswoordraadsel in het novembernummer 1980 gaan naar: Ciska de Lange in Eerbeek (f 25), E. M. Laout in Utrecht (f 15) en Lucas Hoogduin in Zaandam (f 10).

Visitekaartjes

Hieronder volgt weer een visitekaartjesraadsel, waarvan de oplossingen binnen moeten zijn op **uiterlijk 5 februari a.s.** bij: EGO-redactie, Coornherthuis, Hoofdstraat 84, 3972 LB Driebergen. En vermeld toch maar even de voorkeur voor boeken- of platenbon. Wie weet zijn er tientallen inzenders. Succes! Welke vier beroepen zijn in deze visitekaartjes verborgen?

T. Cinis Ham	U. Zwart Nes	M. Mankpoot Ark	C. O. Hoogs Pyl
-----------------	-----------------	--------------------	--------------------

batterijkip. Men heeft dit boekje juist nu uitgegeven omdat in enkele EEG-landen de laatste tijd druk gesproken wordt over een verbod van de alomteverguisde legbatterijen.

Over vervangende huisvestingssytemen voor kippen wordt ook iets gezegd terwijl tot slot aangegeven wordt hoe de konsument zijn steentje kan bijdragen aan een beter welzijn voor de kip.

„Begin van het einde” is te bestellen bij de Stichting Lekker Dier, Maziestraat 2 (NE), 2514 GT Den Haag. Prijs f 2,50.

Wim Heij

EGO: schokgenerator

Zo smetteloos blank als dit uitzicht zal EGO in 1981 wel niet blijven. De redactie zet ook dit jaar weer de deur open voor bijdragen, die de lezers/lezeressen willen prikkelen tot nadenken. Laten we er samen een heel goed jaar van maken!